

5

GODIŠNJI IZVEŠTAJ

SEPTEMBAR 2001 - AVGUST 2002

Ured u Beogradu:

Svetogorska 33 / st.7, 11000 Beograd, YU
Tel/Fax: +381 11 3226-793
cna.beograd@nenasilje.org
www.nenasilje.org

Ured u Sarajevu:

Bentbasa 31, 71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 33 272 560
Fax: +387 33 440 417
cna.sarajevo@nenasilje.org
www.nenasilje.org

Adnan Hasanbegović
Helena Rill
Ivana Franović
Milan Colić
Nedžad Horozović
Nenad Vukosavljević
Tamara Šmidling

za Centar za nenasilnu akciju
u Beogradu i Sarajevu, septembra 2002.

Centar za nenasilnu akciju (CNA) je nevladina i neprofitna organizacija čiji su osnovni ciljevi izgradnja mira, razvoj građanskog društva, regionalna saradnja i promocija kulture nenasilja.

Naša glavna aktivnost je organizovanje i vođenje treninga (seminara) iz nenasilne razrade konflikata i podrška grupama i pojedincima koji žele da se bave ovom vrstom rada. Kroz treninge iz nenasilne razrade konflikata imamo kao cilj razvoj političke svesti učesnika/ca i širenje vještina nenasilnog ophođenja sa konfliktima. Na treninzima CNA okuplja ljude iz svih krajeva Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Jugoslavije i Makedonije, time dajući posebnu važnost umrežavanju i komunikaciji među ljudima iz različitih krajeva, podržavajući proces razgradnje predrasuda i izgradnje poverenja.

CNA je počeo sa radom 1997. godine otvaranjem ureda u Sarajevu. Ured u Beogradu je otvoren 2001. godine. CNA je ogranak nemačke organizacije KURVE Wustrow.

SADRŽAJ

U V O D	4
PRVI KVARTAL	5
1.1 GLAVNE AKTIVNOSTI	5
Osnovni trening iz nenasilne razrade konflikata	5
Priručnik za treninge "NENASILJE?" preveden na makedonski jezik	6
Istraživanje u Jugoslaviji (Srbiji i Crnoj Gori)	6
Trening za trenere 2001.	6
1.2 OSTALE AKTIVNOSTI	8
Seminar »Stanje i perspektive priznavanja prava na prigovor savesti u jugoslovenskom pravu«	8
Seminar-radionica o detraumatizaciji	8
Regionalne konsultacije sa QPSW (Queker Peace and Social Witness)	9
Seminar "Kultura, religija i sukob"	9
Evaluacija "Abrahama"	9
Debata - uloga mladih u lokalnoj sredini	9
Trening izgradnje mira za mlade iz Zavidovića i Žepča	10
DRUGI KVARTAL	11
2.1 GLAVNE AKTIVNOSTI	11
Osnovni trening iz nenasilne razrade konflikata	11
Trodnevni trening u Štrpcu	12
2.2 OSTALE AKTIVNOSTI	12
Evaluacioni sastanak CNA tima	12
Trening iz nenasilne komunikacije	13
Interni trening osoblja CNA	13
Posjeta CNA Engleskoj i Sjevernoj Irskoj	14
Regionalni susret u Grožnjanu	14
Godišnja konferencija Centra za izgradnju mira	15
TREĆI KVARTAL	16
3.1 GLAVNE AKTIVNOSTI	16
Trening u organizaciji Centra za razvoj građanske svesti iz Babušnice	16
Osnovni trening iz nenasilne razrade konflikata	17
Osnovni trening iz nenasilne razrade konflikata	17
3.2 OSTALE AKTIVNOSTI	18
Radionice u SHL-u za srednjoškolce	18
Radionice na temu odnosa nacionalnog i rodno identiteta	18
Tribina i prezentacija Knjige "Dnevnik sa rezervistima"	19
ČETVRTI KVARTAL	20
4.1 GLAVNE AKTIVNOSTI	20
Tribine: Suočavanje s prošlošću	20
Program Trening za trenere/ice iz nenasilne razrade konflikata 2002/2003.	20
Osnovni trening iz nenasilne razrade konflikata	24
4.2 OSTALE AKTIVNOSTI	27
Interni sastanak CNA tima	27
EVALUACIJA RADA CNA	29
OKRUŽENJE U KOJEM CNA DELUJE	32

Bosno moja, ili ti jaoojj _____	32
Jugoslavija (Zajednica Srbije i Crne Gore) _____	33
Makedonija pred parlamentarnim izborima _____	34
Kosovo _____	35
Hrvatska _____	36
BUDUĆE AKTIVNOSTI _____	37
Radni plan za 2003. godinu _____	37
O nastavku projekta «Suočavanje s prošlošću» _____	37
LIČNE REČI I VIĐENJA _____	38
I nakon pet godina: talasi! - <i>Nenad Vukosavljević</i> _____	38
PRILOG _____	39
ČETIRI POGLEDA _____	39
UVOD _____	39
O UČESNICIMA I STRUKTURI TRIBINA _____	39
POJEDINAČNE TRIBINE _____	40
Indija _____	40
Niš _____	41
Novi Pazar _____	42
Kragujevac _____	42
REZULTATI I ZAKLJUČCI _____	43
POTEŠKOĆE I POUKE _____	44
Mediji _____	45
Lokalni partneri _____	46
Učesnici _____	46
Lokalne vlasti _____	47
Posetioci/teljke tribina _____	48
Koordinacija projekta _____	48
PREPORUKE ZA NASTAVAK PROJEKTA _____	49

U V O D

Drage prijateljice i dragi prijatelji,

Ovog septembra CNA puni 5 godina svog postojanja i rada i nestrpljivo ulazi u šestu. Rodjendan obeležavamo ovim godišnjim izveštajem u kojem ćete naći opis aktivnosti sarajevskog i beogradskog ureda (nisam sigurna da li je jasna poruka šta je to novina, odnosno da li je ta poruka važna). Kako mi rastemo, tako raste i ovaj izveštaj...

Proteklih godinu dana obeležilo je mnoštvo aktivnosti i novina. Za nama je pet osnovnih treninga i jedan Trening za trenere-ice. U toku je novi program Treninga za trenere-ice koji, za razliku od prethodnog, traje 12 meseci i ima osam faza. Na njemu učestvuje 21 osoba iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije, Crne Gore, Kosova, Makedonije, koje doživljavamo izuzetno velikim potencijalom za dalji rad na izgradnji mira... Međutim, nismo samo to radili - držali smo radionice, kraće treninge, sarađivali s lokalnim organizacijama, učestvovali na regionalnim sastancima, konferencijama, radionicama. Sproveli smo i istraživački put po Srbiji i Crnoj Gori gde smo se bolje upoznali s nevladinim organizacijama, prilikama u kojima deluju, istražili potrebu za obrazovanjem iz nenasilne razrade konflikata i imali mogućnost da analiziramo trenutnu društvenu i političku scenu. Ujedno smo se sami usavršavali i držali interne sastanke i radionice.

Potpuna novina predstavlja (ovo mi zvuči kao da naš dosadašnji rad nije bio javan) jače prisustvo CNA u medijima organizovanjem tribina "Četiri pogleda. Od prošlosti - otkud ja u ratu? Ka budućnosti - kako ka trajnom miru?". Gosti tribina su bili neposredni učesnici u ratovima na prostorima bivše Jugoslavije koji su bili spremni da javno govore o svom doživljaju rata, o svojoj odgovornosti, ali i o svom viđenju budućnosti i izgradnje trajnog mira. Naša dugogodišnja želja je bila da aktivnije i "javnije" pokrenemo jednu od tabu tema, da radimo na suočavanju s pojedinačnom odgovornošću za prošlost, što se ostvarilo u vidu ovog pilot projekta koji se sastojao od održavanja ukupno četiri tribine u Srbiji.

U CNA je tokom ove godine bilo i tužnih i lepih događaja. Oprostili smo se od naše kolegice Ive Zenzerović, kojase, kako je bilo planirano, nakon godinu dana u CNA timu vratila u zagrebački Centar za mirovne studije i s kojom sada planiramo dalje buduće aktivnosti, a pridružila nam se nova članica - Tamara Šmidling iz Beograda, učesnica prošlogodišnjeg programa *Trening za trenere-ice*.

Važno nam je da smo dobili puno podrške od prijatelja-ca, kolega-inica s različitih strana na čemu smo veoma zahvalni. Sa nekima smo razvili još dublji odnos razumevanja i saradnje što nas vrlo raduje i daje dalji podstrek za rad.

Poteškoće s kojima smo se susretali bili su različitog karaktera. Od umora zbog intenzivnih aktivnosti, preko odbijanja našeg projekta od strane potencijalnih donatora što je prouzrokovalo odlaganje treninga, pribavljanja sredstava, do birokratskih i inih zavrzlama koje možda nisu lako vidljive, ali oduzimaju puno vremena i energije. Društveni i politički aspekt u kojem CNA deluje vrlo su turbulentni i o njima možete pročitati u drugom delu izveštaja.

Planova za budućnost ima na pretek. Stoga raste i naša potreba za različitim vidovima podrške, ali i uvećanjem našeg tima.

PRVI KVARTAL

SEPTEMBAR - NOVEMBAR 2001.

1.1 GLAVNE AKTIVNOSTI

Osnovni trening iz nenasilne razrade konflikata

Ulcinj, 9. do 19. novembra 2001. godine

Od 9. do 19. novembra 2001. godine održan je osnovni trening iz nenasilne razrade konflikata u Ulcinju u organizaciji CNA ureda u Beogradu.

Treningu je prisustvovalo 19 učesnika/ca iz država i regiona: Makedonija, Hrvatska, Jugoslavija (Crna Gora, uža Srbija, Vojvodina, Kosovo), Bosna i Hercegovina (Federacija BiH, Republika Srpska), od toga 10 žena i 9 muškaraca, starosne dobi od 23 do 55 godina. Za ovaj trening je pristiglo više od 160 aplikacija što je bila poteškoća pri odabiru grupe za 20 raspoloživih mesta. Finansijsku podršku za ovaj trening dobili smo od Auswaertiges Amt, Ministarstva inostranih poslova Nemačke.

Trenerski tim su sačinjavali članovi CNA tima (Helena, Ivana, Nedžad i Nenad) koji su vodili i osnovni trening iz nenasilne razrade konflikata na Žablaku i na osnovu tadašnjeg rada i evaluacije odlučili su da u okviru ovog treninga pokrenu i uvedu novi koncept rada što je predstavljalo svojevrsni eksperiment. Ovaj koncept se ogledao u konstantnoj fleksibilnosti programa rada gde su teme bile više prilagođavane grupi, te se na osnovu rada grupe, njenih potreba koje je procenio trenerski tim pravio program. Teme koje su se obrađivale na ovom treningu su: nenasilna komunikacija, timski rad/donošenje odluka, percepcija, razumevanje sukoba, nasilje, različitosti, identitet, nacionalni identitet, uloga polova u društvu, kreativna transformacija sukoba, moć. U okviru razumevanja sukoba uveli smo novu vežbu, «drugi pogled», koja je imala za cilj da se sukob gleda iz pozicije drugog. Kao osnova ove vežbe uzeta je aktuelna politička situacija i konflikt koji se zbiva u Makedoniji gde su Albanci/ke govorili iz ugla Makedonca/ki i obrnuto. Bilo je vrlo dragoceno čuti koje su to poteškoće i važnosti koje je «jedna» strana videla o «drugoj». Ima se utisak da je ova vežba doprinela još većoj želji za saznavanjem kako je onaj «drugi» i stvaranjem poverenja.

Grupa je po mišljenju trenerskog tima bila izuzetno motivisana: radila je puno i van formalnog vremena, bila je zainteresovana za rad, spremna da se konfrontira, da čuje «drugu» stranu, da radi na sukobima koji postoje. Grupa je pratila vežbe uz jake emocije još od prvog dana, preispitivanja, diskusije, kako u formalnom, tako i neformalnom vremenu. U prilog ovome govori da postoji dosta ljudi koji CNA tim vidi kao potencijalne učesnike/ce na treningu za trenere.

Dokumentacija ovog treninga «Svak se svom Bogu moli 'otsutra'» na 87 strana na bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku dostupna je na zahtev.

Priručnik za treninge "NENASILJE?" preveden na makedonski jezik

»NENASILJE? Priručnik za treninge iz nenasilne razrade konflikata za rad sa odraslima« koji smo objavili 2000. godine, preveden je na makedonski jezik. Na prevodu je radila naša prijateljica i koleginica Jasmina Todorovska, učesnica programa *Trening za trenere 2000*.

Priručnik je prvenstveno namenjen osobama koje rade radionice i treninge na temu nenasilja i konflikata, ali i drugim zainteresovanim. Štampano je 500 primeraka. Distribucija priručnika je već počela, mahom posredstvom naših prijateljica i prijatelja iz Makedonije, polaznika/ca naših programa. Ukoliko ste zainteresovani za primerak priručnika na makedonskom jeziku, kontaktirajte CNA ured u Beogradu ili u Sarajevu. Uskoro će prevod biti dostupan i na našoj web stranici www.nenasilje.org.

Istraživanje u Jugoslaviji (Srbiji i Crnoj Gori)

Oktobar-decembar 2001.

Istraživačko putovanje u Jugoslaviji radili su Ivana Franović, Milan Colić i Nedžad Horozović iz Centra za nenasilnu akciju u oktobru i decembru 2001.

Ciljevi ovog istraživanja bili su:

- Upoznavanje nevladinih organizacija i lokalnih prilika u kojima rade
- Analiza političke situacije u zemlji i analiza problema u društvu
- Ispitivanje potreba grupa koje rade u oblasti izgradnje mira, razrade sukoba, međuetničkih odnosa, i koje rade na prekograničnoj saradnji
- Ispitivanje potrebe za edukacijom iz nenasilne razrade sukoba.

Na našem sajtu nalazi se kompletan izveštaj s ovog istraživačkog putovanja dostupan u pdf formatu: na našem jeziku <http://www.nenasilje.org/publikacije/pdf/articles/exploratoryYU.pdf>

Trening za trenere 2001.

Sredinom 2001. počeo je i treći po redu CNA program Trening za trenere. Prva faza ovog programa tj. desetodnevni trening održan je tokom jula mjeseca na Jahorini u BiH, dok su se preostale faze desile u ovom tromjesečju:

- II faza: Follow-up sastanci (u periodu avgust/septembra 2001.god)
- III faza: Desetodnevni trening (Rama-Šćit, BiH 14-24.09.2001.god.)
- IV faza: Follow-up sastanci (u periodu oktobar/decembar 2001.god.)
- V faza: Trodnevni trening (Faletići, Sarajevo, 26-29.10.2001.god)

II faza: Follow-up sastanci

Tokom ove faze učesnici/ce su u timovima koje su formirani na treningu na Jahorini na osnovu interesovanja za pojedine teme radili/e na pripremi vlastitih radionica. Tokom ovih sastanaka svaki tim je imao priliku da dobije feedback i savjete osoba iz trenerskog tima sa kojima su izrazili želju da rade.

III faza: Desetodnevni trening*Rama-Šćit, 14-24.09.2001.god.*

Drugi desetodnevni trening u okviru TzT je održan u »Kući mira« Franjevačkog samostana u Rami-Šćitu od 14-24.09.2001.god.

Tokom prvog dijela ovog treninga održale su se radionice koje su pripremali i vodili učesnici/ce, dok je drugi dio bio predviđen za radionice koje je pripremio i vodio trenerski tim.

Karakteristika većine radionica koje su učesnici/e vodili/e je bila da su temeljno pripremljene i ozbiljno i motivirano vođene uz napomenu da je većini ovo bilo prvo iskustvo vođenja radionica, kao i da je postojala međusobna podrška u grupi u smislu aktivnog učešća većine učesnika/ca u vježbama i evaluacija tako da su diskusije bile dosta sadržajne i motivirajuće.

Osnovne poteškoće koje su se javljala tokom ovih radionica su poteškoće vezane za timski rad, pridržavanje planiranog vremenskog ograničenja, te nesigurnost i odsustvo fleksibilnosti u nepredviđenim situacijama.

Kako su skoro sve radionice trajale mnogo duže nego što je planirano, u drugom dijelu treninga je bio primjetan visok nivo umora i zasićenosti kod učesnika/ca, te su između ostalog i zbog toga radionice koje su se održavale u tom dijelu treninga bile i sadržajno i po dinamici na »nižem« nivou od očekivanog.

O treningu u evaluaciji, učesnici/ce su između ostalog rekli/e:

- *Osetila sam se kao deo grupe. Razmišljam da se opet prijavim na TzT pod drugim imenom.*

- *Novo iskustvo, rad u timu po prvi put, puno podrške i osnaživanja od CNA tima i nekih iz grupe, odgovore na neka bitna pitanja vezana za ovaj posao. Imam više motivacije. Promjenila se moja slika o tome šta znači ovaj posao, slika o mojoj moći, da sam sad mnogo jača i spremnija.*

- *Kad se slegnu utisci biće jasnije. Kod sebe sam primjetila da sam mnogo osjetljivija na neka pitanja. Promjenilo mi se tlo pod nogama u pozitivnom smislu.*

- *Ja sam dobila samopouzdanje, ljude, mesto za reći. Dobila sam motivaciju i potencijalne saradnike/ce. Dobila sam sve veću senzibiliranost za nasilje i to mi je neka promena koja nije konačna. Trenutno imam motivaciju za nešto, ali ne znam koliko će da mi traje. Zato moram da nešto uradim što prije.*

- *Ja mislim da sam dobila dosta stvari koje će se prožimati u životu. Dobio sam mnogo samopouzdanja i u nenasilnoj komunikaciji i u životu i nekako se osjećam pametan. Dobio sam iskustvo kako voditi radionicu. Promijenili su se moji stavovi prema nekim osobama i prema nekim stavovima. Promijenili su mi se kriterijumi prema trenerima. Prije sam vidio trenere kao savršene a sad vidim neke propuste. Iznenadio sam se svojim samopouzdanjem.*

Bitno je napomenuti da su nam bila ukradena dva automobila tokom boravka u Rami-Šćit. Oštećeni automobili su pronađeni isti dan ali je cijeli ovaj događaj dao poseban pečat i težinu treningu. Sve ovo nas svakako neće natjerati da potpuno odustanemo od toga da i neki od budućih treninga ponovo organizujemo u »Kući mira« jer je to ideja koju želimo na ovakav način podržati.

IV faza: Follow-up sastanci

Ovi sastanci su zamišljeni kao prilika koja se nudi svim učesnicima/cama pojedinačno ili u malim grupama da dobiju feedback, savjete i podršku koja je u skladu sa mogućnostima CNA od strane trenerskog tima a u vezi prije svega sa onim što su radili ili što planiraju da rade u svojim sredinama. Iako je prvobitno bilo planirano da se svi ovi sastanci održe prije posljednje faze programa TzT, zbog nedostatka vremena došlo je do potrebe da se neki od sastanaka održe i nakon završetka programa.

V faza: Trodnevni trening*Faletići, Sarajevo, 26-29.10.2001.god.*

Zadnji zajednički susret koji je ujedno bio i peta poslednja faza programa TzT je održan u lijepom ambijentu pansiona »Faletići« u blizini Sarajeva od 26-29.11.2001.god. Ovom treningu je prisustvovalo 15 učesnika/ca jer su neki/e zbog svojih obaveza bili primorani/e da izostanu.

Na kraju ovog programa se može reći da je stvorena mreža sa potencijalom za međusobnu saradnju i u tom kontekstu se moglo čuti da se očekivanja od CNA odnose na podršku u njihovom radu i da bi posebno trebalo podržati pojedince/ke koje nemaju oslonac u vlastitoj sredini.

Detaljnije o cjelokupnom programu TzT je moguće pročitati u dokumentaciji sa treninga koja se može dobiti u uredima CNA i koja će biti publikovana i na našoj web stranici.

Na kraju još treba istaći da su održavanje treninga svojim donacijama finansijski pomogli Auswärtiges Amt i Südost Europa Kultur e.V. Berlin na čemu im se ovom prilikom zahvaljujemo.

1.2 OSTALE AKTIVNOSTI

Seminar »Stanje i perspektive priznavanja prava na prigovor savesti u jugoslovenskom pravu«*Beograd 14. i 15. septembar 2001.*

U Beogradu je od 14. do 15. septembra 2001. u organizaciji YUCOM-a (Jugoslovenski komitet pravnika) i »Žena u crnom« održan seminar na temu Stanje i perspektive priznavanja prava na prigovor savesti u jugoslovenskom pravu. Član CNA tima, Milan Colić, učestvovao je na ovom seminaru na poziv organizatora.

Na seminaru su učestvovali NVO i pojedinci iz država bivše Jugoslavije (BiH, Hrvatske, Makedonije, SRJ) koji se bave pitanjem prigovora savesti kao i predstavnici EBCO (Evropskog biroa za prigovor savesti).

Prvi deo seminara predstavljao je Okrugli sto na temu: »Nevladine organizacije i prigovor savesti«, a drugi deo je bio predviđen sastanak sa poslanicima i predstavnicima parlamentarnih stranaka, ali se nijedan/a predstavnik/ca političkih stranaka nije pojavio/la.

Za više informacija kontaktirati YUCOM, email: yulaw@eunet.yu

Seminar-radionica o detraumatizaciji*Sarajevo, BiH 06. -09.10. 2001.*

06, 07 i 09. oktobra u hotelu »Terme« na Ilidži je održan u organizaciji GTZ-a iz Sarajeva trodnevni seminar-radionica na kojem je učestvovao i Nedžad Horozović, član CNA tima. Radionicu je osmislila i vodila doktorica psihologije iz USA Dr. Yeal Daniely, a učesnici i učesnice su uglavnom bili psiholozi, psihijatri, radnici/ce socijalnih ustanova, studenti/kinje i aktivisti/kinje nevladinih organizacija iz cijele Bosne i Hercegovine.

Kako same diskusije nisu bile jasno i strogo struktuisane od strane voditeljke, što je ponekad izazivalo poteškoću u praćenju, njihov sadržaj je bio izuzetno širok i često se kretao i u okviru tema koje nisu u bliskoj vezi sa elementima detraumatizacije, ali i ti razgovori su se svakako pokazali kao korisni.

Regionalne konsultacije sa QPSW (Queker Peace and Social Witness)

Osijek - Hrvatska, 07 - 09.10. 2001.

Dva člana CNA tima, na poziv QPSW učestvovali su na dvodnevnom sastanku koji se održao u Osijeku, Hrvatska, od 07-09.10.2001, sa ciljem konsultacija QPSW tima sa partnerskim organizacijama i pojedincima iz regije, o budućoj strategiji djelovanja i osvrta na dosadašnji rad QPSW.

Razgovori su uglavnom vođeni o radu u prošlom i sadašnjem periodu, kao i eventualnim planovima i vizijama za budućnost i mogućim strategijama, kao i o ulozi međunarodnih organizacija u izgradnji mira i civilnog društva, sa posebnim osvrtom na QPSW i načinima njihove podrške lokalnim inicijativama kao jednom od osnovnih ciljeva rada.

Seminar "Kultura, religija i sukob"

Novi Sad, 11-12. oktobar 2001.

Ekumenska humanitarna organizacija iz Novog Sada organizovala je dvodnevni seminar-radionicu 11-12. oktobra 2001. pod nazivom »Kultura, religija i sukob« na kojem je učestvovala i članica CNA tima, Helena Rill. Voditeljica i autorica seminara bila je Tamara Mihalić iz Ekumenske mirovne inicijative iz Zagreba, inače učesnica programa CNA Trening za trenere 2000. S obzirom da je voditeljica seminara primenila i predstavila u svom radu neke nove komunikacijske modele i nova saznanja koja se odnose na tu temu, članica CNA tima je bila zamoljena da da svoj feedback na dvodnevni seminar što je i učinila.

Za više informacija o ovom seminaru kontaktirati Tamaru Mihalić, email: tmihalic@zamir.net

Evaluacija "Abrahama"

Jun - Oktobar 2001

Član CNA tima Nenad Vukosavljević je u periodu jun-oktobar 2001 sproveo vanjsku evaluaciju rada organizacije Abraham.

Cilj vanjske evaluacije je bio:

- Otkrivanje ključnih pitanja u vezi daljnje strategije rada, te ukazivanje na moguće konsekvence različitih izbora razvoja.
- Ukazivanje na jake i slabe strane organizacione strukture, te poticaj na promenu koja bi uspješnije uskladila različite interese i kapacitete.

Obavljeno je 15 intervju sa ljudima okupljenim u i oko Abrahama na osnovu kojih je donet čitav niz preporuka u vezi organizacione strukture i strateških odrednica za ubuduće. Celokupan izvještaj se može dobiti direktno od Abraham-a na zahtev. Email: ibrahime@bih.net.ba

Debata - uloga mladih u lokalnoj sredini

Zavidovići, BiH 03.11. 2001.

U Zavidovićima u prostorijama »Centra za mlade« 03.11.2001. u organizaciji Agencije Lokalne Demokratije iz Zavidovića održana je zajedno sa javnom prezentacijom treninga »Mir je mlad«, koji

je održan u avgustu ove godine u Banovićima, javna debata na temu: «Uloga mladih u lokalnoj sredini» koju je vodio Nedžad Horozović, član CNA. Pored većeg broja učenika srednjih škola iz Zavidovića i članova »Centra za mlade« debati su prisustvovali i predstavnici centara za mlade iz Žepča (»Putokazi«) i Prijedora (»Omladinski centar«), najmlađi vijećnik Općinskog Vijeća Zavidovića i Pomoćnik načelnika za društvene djelatnosti Općine Zavidovići.

Tokom debate se razgovaralo o problemima mladih u Zavidovićima i o mogućnostima međusobne saradnje predstavnika mladih i lokalnih vlasti.

Trening izgradnje mira za mlade iz Zavidovića i Žepča

Sarajevo, BiH 23- 27.11. 2001.

U Sarajevu je od 23.-27. 11. u kući SHL u Sarajevu, održan petodnevni trening za mlade iz Centra za mlade Zavidovići i Središta za mladež Žepče. Ideja da se ponovi trening izgradnje mira u zajednici odnosno, upoznavanja mladih iz dviju etničkih sredina većinske bošnjačke i većinske hrvatske nacionalnosti nastala je nakon uspjeha ljetnjeg treninga iz Banovića koji se podudara u ciljevima. (za detaljnije informacije pogledati godišnji izvještaj 2000-2001.)

Iz perspektive CNA ovaj trening bio je važan, osim nastavka podrške centrima za mlade i mladima u Zavidovićima i Žepču i zbog tima koji je bio sastavljen od članova CNA tima, Ive Zenzerović, Milana Colića i gosta trenera, Sanjina Omeragića, učesnika programa Trening za trenere 2001.

Iskustvo nam pokazuje da rad s mladima iz sredina u kojima se snažno osjećaju posljedice sukoba i nasilja zahtijeva dugoročnije osnaživanje jer su oni sami često nemoćni unijeti željenu promjenu u zatvorenu sredinu. Situacija koja u ovom slučaju ide u prilog osnaživanju mladih za društvenu promjenu je podrška koju imaju u svojim Centrima koja se ovakvim treninzima dodatno pospješuje. Smatramo da smo dajući priliku da mlada osoba iz BiH vodi trening s mladima napravili korak prema jačanju lokalnih kapaciteta za rad na nenasilju izgradnji mira u BiH.

DRUGI KVARTAL

DECEMBAR 2001 - FEBRUAR 2002.

2.1 GLAVNE AKTIVNOSTI

Osnovni trening iz nenasilne razrade konflikata

Kiseljak, BiH, od 07. do 17. decembra 2001.god.

U Kiseljaku, BiH, od 7. do 17. decembra 2001. godine održan je trening Osnove nenasilne razrade konflikata, u organizaciji CNA Sarajevo, a na inicijativu i uz finansijsku podršku Gesellschaft für technische Zusammenarbeit (GTZ) Sarajevo. GTZ je inicirao ovaj trening sa željom da učestvuju ljudi iz organizacija s kojima sarađuje i pruža podršku u radu.

Treningu je prisustvovalo ukupno 17 učesnika, od toga 7 muškaraca i 10 žena, starosne dobi između 18 i 31 godine iz dve regije s teritorije bivše SFRJ - s Kosova i iz Bosne i Hercegovine.

Neke od organizacija u kojima su učesnici-e aktivni-e su: Udruženje mladih - Zvornik, O.C. IPAK - Simin Han, H.O. IPAK - Tuzla, Stay Free - Novi Grad, HUG, zemlja djece - Tuzla, Biro za ljudska prava - Bijeljina, OSCE Gnjilane, OSCE Mitrovica, OSCE Priština, OSCE Prizren.

Trenerski tim su činili članovi-ice sarajevskog i beogradskog CNA ureda: Tamara Šmidling, Iva Zenzerović, Milan Colić i Helena Rill, dok je gost-trener bio Adnan Hasanbegović.

Aplikacije za učešće na treningu su bile poslate organizacijama s kojima GTZ sarađuje ili ih podržava, ali i preko CNA kontakata. Ovaj neujednačen način odabira učesnika-ca od obe organizacije je činio dodatnu poteškoću koja se manifestovala u vidu različitog stepena motivacije učesnika-ca što je imalo uticaj na sam proces treninga, prije svega u smislu različitih potreba i očekivanja od treninga u grupi.

Kombinujući različita iskustva, viđenja te potrebe trenerskog tima, došlo se do kreiranja programa-koncepta treninga koji bi bio u izvesnoj meri fleksibilan: bile su utvrđene teme, približan raspored i način rada, s tim što su ostali otvoreni pojedini blokovi što je otvaralo prostor za dalji rad koji se prilagođavao potrebama grupe.

Učesnici-e su došli iz područja koja su bila zahvaćena ratnim dešavanjima i u tom kontekstu sa sobom nose teška iskustva i traume, a neki-e od njih čak ni sada nemaju neku sigurnost u svojim sredinama. Taj osećaj nesigurnosti i nepoverenja uopšte se provlačio i kroz sam trening, pa je izgradnja grupe kao i sam rad na izgradnji sigurnog prostora bila dugotrajna.

Sam trening po sebi i njegov sadržaj/koncept s ovom grupom učesnika/ca je bio različit i specifičan u odnosu na treninge koje u celosti organizira CNA zbog smanjene mogućnosti da se ispita motivacija učesnika i njihova očekivanja od treninga.

Na sporije uspostavljanje poverenja u grupi uticala je neizbalansiranost tima po pitanju regije iz koje trener/ice dolaze: troje trenera/ica je bilo iz SRJ (iz Beograda, jugoistočne Srbije i Vojvodine) i jedna trenerica iz Hrvatske, u odnosu na grupu koju su pretežno činili/e Albanci/ke i Bošnjaci/kinje. Gost-trener, Bošnjak iz Sarajeva, doprineo je verodostojnosti tima spram grupe i pomogao izgradnji poverenja s obzirom na svoj nacionalni identitet Bošnjaka.

Tokom treninga trenerski tim je posebnu pažnju posvetio osnaživanju učesnika/ca i razumevanju

moći kao uslov preduzimanja promena u društvu. S obzirom na poteškoće koje su se javljale tokom treninga, trenerski tim je generalno zadovoljan urađenim.

Dokumentacija ovog treninga na 69 strana «Ma, nek' je nama dobro, ba!» se može naći na web site-u CNA www.nenasilje.org.

Trodnevni trening u Štrpcu

Štrpce, od 13. do 15. decembra 2001.

Na poziv OSCE-ovog Ureda za demokratizaciju u Štrpcu, Kosovo, dvoje članova CNA tima (Ivana Franović iz beogradskog ureda i Nedžad Horozović iz sarajevskog) su održali kratak trodnevni trening na temu "Uvod u nenasilnu razradu sukoba" od 13 - 15. 12. 2002. Učesnici/e treninga bili su ljudi mahom iz Štrpca, ali i iz Gnjilana i Kamenice (Kosovo), svi srpske nacionalnosti, sem jednog učesnika romskog porekla, starosne dobi od 23-36 godina.

Štrpce je jedna od srpskih enklava na jugoistoku Kosova. Veoma je vidljiva izolovanost u kojoj ljudi tamo žive. Više informacija o ovoj enklavi i opštini Štrpce možete naći u iscrpnom OSCE-ovom izveštaju "Municipal profile: Štrpce/Shtërpçë" ("Profil opštine Štrpce/Shtërpçë") iz septembra 2001 (kopija izveštaja takođe dostupna na zahtev od CNA).

U toku samo tri radna dana koja smo imali na raspolaganju trudili smo se da pokrijemo što više elemenata važnih za razumevanje sukoba i senzibilizacije za nasilje. U tome smo imali veliku podršku grupe učesnika/ca koji su bili veoma motivisani za rad i spremni da radimo i po nekoliko sati duže nego što je bilo planirano. Teme koje smo pokušavali da pokrijemo na radionicama bile su: nenasilna komunikacija, timski rad, nasilje, percepcija, razumevanje sukoba, moć. Iako u toku rada nismo insistirali da kao primer sukoba uzimamo postojeći i trajni sukob na Kosovu, sami/e učesnici/e su ga se veoma često doticali, iz čega smo videli jaku potrebu i spremnost da se na razradi tog sukoba radi.

2.2 OSTALE AKTIVNOSTI

Evaluacioni sastanak CNA tima

Sarajevo, BiH 19. - 20.12. 2001.

Krajem decembra (19. i 20.) 2001. u našem sarajevskom uredu okupili su se svi članovi/ice (osim jednog, koji je bio u SAD u to vreme) CNA koji rade u Beogradu i Sarajevu. Ovaj susret je bio prilika za razmenu viđenja i utisaka o radu CNA u protekloj godini, a istovremeno i za postavljanje pitanja u vezi sa pravcem budućeg rada organizacije.

Tokom dva dana, koliko je susret trajao, čula su se mnoga mišljenja, dileme, pitanja koja su se uglavnom odnosila na aktivnosti organizovane tokom 2001. godine, na poteškoće koje su se javile i na pouke koje mogu biti korisne u budućem radu.

Pomenute su i poteškoće koje su se uglavnom odnosile na prenaporan tempo rada i na nejednaku raspodelu odgovornosti u oba ureda, što je dovelo do potpune iscrpljenosti nekih osoba, te se izradi plana aktivnosti za narednu godinu pristupilo sa idejom o detaljnom i izbalansiranom rasporedu zadataka koji bi omogućio da se svi članovi/ice CNA tima okušaju u različitim vrstama poslova bez kojih funkcionisanje ureda ne bi bilo moguće.

Svojevrsnu mogućnost još dubljeg sagledavanja dosadašnjeg, ali i budućeg delovanja CNA, pružili su intervjui svih članova/ica sa Martinom Fišer iz Berghof Research Center for Constructive Conflict

Management. Intervjui su rađeni sa ciljem praćenja naših aktivnosti u sklopu projekta za Auswaertiges Amt.

Trening iz nenasilne komunikacije

Jahorina, BiH-RS, 26 - 30. 01. 2002.

Od 26. do 30. januara 2002. održan je trening iz nenasilne komunikacije u hotelu «Košuta» na Jahorini. Organizator treninga bila je organizacija Norveška narodna pomoć (Norwegian People's Aid), sa idejom da se napravi kratak trening za članove/ice mreže Postpesimista iz Bosne u saradnji sa Centrom za nenasilnu akciju iz Sarajeva.

Grupu učesnika/ca činilo je 20 osoba, starosti između 18 i 22 godine, iz različitih delova Bosne i Hercegovine (Sarajevo, Mostar, Banja Luka, Olovo i Blagaj).

Članovi/ice trenerskog tima su bile dve osobe iz sarajevskog ureda CNA -Tamara Šmidling i Nedžad Horozović, i dve učesnice Treninga za trenere 2001. iz Kolašina i Dimitrovgrada, Dragana Šćepanović i Rozeta Aleksov.

Osnovna ideja sa kojom se ušlo u pripremu ovog treninga bila je da se naglasak stavi na sticanje veština nenasilne komunikacije, senzibilizaciju za nasilje i razumevanje sukoba. S obzirom na to da je grupa bila dosta mlada, sa relativno malo «aktivističkog» iskustva i sa neujednačenom motivacijom, trenerski tim je nastojao da postavi prilično fleksibilan koncept, koji bi ostavio dovoljno prostora za praćenje potreba grupe. Osim pomenute tri teme, radilo se još i na sledećim temama : timski rad, percepcija, predrasude, različitosti i moć.

Sudeći prema nivou zainteresovanosti i aktivnosti grupe, kao i prema količini pokrenutih pitanja i sadržajnosti diskusija, ključna tema na ovom treningu bilo je nasilje, odnosno pokušaj sagledavanja vrsta nasilja koje se javljaju u našem društvu. Teška iskustva nekih od učesnika/ca vezana za rat i posleratnu situaciju u BiH, kratko trajanje samog treninga, kao i različiti pristupi unutar trenerskog tima u vezi sa načinom odnošenja prema iskrslim poteškoćama, jesu razlozi zbog kojih je trening bio izuzetno težak i naporan. Ostao je utisak da je postavljeni koncept bio emotivno prezahtevan za ovu grupu učesnika/ca, ali i osećaj da postoji velika potreba za ovakvom vrstom rada, posebno ako se ima u vidu situacija u BiH i nepostojanje dublje komunikacije između mladih ljudi različitih nacionalnosti.

Stanovište trenerskog tima jeste da je trening bio uspešan u smislu osvetljavanja mogućeg konstruktivnog odnosa prema nasilju i konfliktima, kao i u pogledu stvaranja potencijala kod određenog broja učesnika/ca za dalji rad na ovim temama.

Jedna od značajnih pouka za budućnost odnosi se upravo na potrebu za sastavljanjem koncepta koji bi bio u znatno većoj meri osnaživački i kroz koji bi učesnici/ce imali priliku da dobiju znatno veću podršku sa suočavanjem sa «bolnim» pitanjima i problemima u svojim zajednicama.

Interni trening osoblja CNA

Sarajevo, BiH 01-04.02.2002.

Na poslednjem zajedničkom sastanku CNA koji se održao krajem decembra 2001. godine, bilo je dogovoreno da se svi članovi-ce CNA ponovo nađu na jednom internom treningu koji bi pokrio polja iz kojih je pojedincima-kama potrebno još saznanja, a odnosi se na funkcionisanje CNA. Taj interni trening-sastanak održao se u Sarajevu, od 1. do 4. februara 2002. godine.

U toku trodnevnog internog treninga radilo se na sledećim oblastima, mada je bilo reči i o stvarima koje su bitne za CNA: knjigovodstvo (finansijski izveštaj, bookkeeping, godišnji obračun), fundraising, istorijat i sada, misija CNA, prezentacija CNA.

Posjeta CNA Engleskoj i Sjevernoj Irskoj

Engleska i Sjeverna Irska, 17-24. 02. 2002.

Na poziv CCTS(Commite for Conflict Tranformation Support) iz Londona, dvoje članova CNA tima, Ivana Franović iz beogradskog i Adnan Hasanbegović iz sarajevskog ureda, bili su u posjeti Engleskoj i Sjevernoj Irskoj u periodu od 17 - 24.02.2002.

Ideja za ovu posjetu javila se kroz potrebu da se napravi kraće upoznavanje sa radom tamošnjih organizacija, saradnika/ca i mirovnih grupa srodnih CNA, kao i prezentacija našeg rada i mirovnog rada na Balkanu sa ciljem razmjene iskustava.

Organizaciju ovih posjeta radile su naše prijateljice i saradnice koje su nam bile i domaćice, Celia McKeon iz Londona, bivša aktivistkinja QPSW-ovog ureda u Sarajeva, sada aktivistkinja u Conciliation Resources (CR) i Cara Gibney iz Belfasta, bivša članica CNA tima; dok smo finansijsku podršku za ostvarenje ovih posjeta dobili od CCTS. Koristimo ovu priliku da im zahvalimo.

Osim organizacija CCTS i Conciliation Resources u Londonu smo posjetili i Friends House - Quaker Centar, Westminster Foundation i učestvovali na redovnom sastanku CCTS gdje smo imali priliku sresti se sa ljudima sa Bedford University, War Resisters, itd. CCTS predstavlja mrežu mirovnih organizacija kao što su CR, Quaker Peace and Social Witness, War Resisters International, Responding to Conflict i druge. Naši prijatelji/ce i saradnici/e iz QPSW su nam organizovali i kratku tribinu u Friends House. U Birminghamu smo posjetili Quaker Study Centre i Responding to Conflict.

U okviru vrlo kratke posjete Sj. Irskoj sreli smo se sa nekoliko ljudi iz organizacija koje se uglavnom bave radom sa lokalnim zajednicama. U malom mjestu Armagh, kod grada Portadown, na sjeveru zemlje u kojem djeluje nekoliko lokalnih i međunarodnih organizacija, imali smo sastanak sa predstavnicima Community Dialogue Centre i Volontary services. U Belfastu smo imali priliku razgovarati sa aktivistima Concorde Community Centre i Community Relation Council.

Pored uobičajene razmjene iskustava i materijala i uzajamne prezentacije rada i aktivnosti, dosta se razgovaralo o sličnostima i razlikama trenutne političke situacije u Sjevernoj Irskoj i regionu bivše Jugoslavije i vrstama nasilja i društvenih konflikata koji su postojali i koji su sada prisutni. Pokazalo se da postoji potreba za širim međusobnim upoznavanjem mirovnih grupa koje rade u oba područja prije svega zbog sličnog obrasca prisutnih konflikata i potencijalnog olakšavanja njihove transformacije kroz upoređivanje kulturnih, vjerskih i etničkih razlika kao osnovnih uzroka tih konflikata te na sličan način prisutnog sindroma kolektivne krivice i viktimizacije.

Regionalni susret u Grožnjanu

Evaluacija i planiranje aktivnosti projekta »Doprinos komunikaciji u podijeljenim zajednicama - regionalni odaziv za južnu Srbiju i Makedoniju«

Grožnjan, 19. do 24. februara 2002. godine

Na regionalnom sastanku održanom u Grožnjanu od 19. do 24. februara 2002. godine učestvovala su dva-e člana-ice CNA, Nenad Vukosavljević i Helena Rill.

Regionalni sastanak je imao za cilj evaluirati održane MIRamiDA-e na jugu Srbije (kod Medveđe, Bujanovca, te u Makedoniji - u Ohridu i Skopju), MIRamiDA Plus u Grožnjanu, razmeniti iskustva, videti šta je naučeno, kakve potrebe postoje u regiji, te šta se može učiniti... CNA je bilo bitno da da podršku samom projektu i prijateljima u Regionalnom centru u Grožnjanu i da iskoristi priliku za razmenu po pitanju pristupa mirovnom radu.

Očekivanja člana/ice CNA od ovog susreta su se zasnivala na potrebi za više razmene iskustava i razgovora o pristupima i strategiji izgradnje mira, dok je nekim učesnicima-ama ovo bila važna prilika da se čuju i vide ljudi i njihova konkretna iskustva u sprovođenju aktivnosti, što su dve različite razine.

Za informacije o ovom projektu kontaktirati CMS Zagreb, email: cms@zamir.net

Godišnja konferencija Centra za izgradnju mira

Bern, 28. februar 2002.

Centar za izgradnju mira (Centre for Peacebuilding - KOFF), projekt Švajcarske mirovne fondacije (Swiss Peace Foundation), organizovao je svoju prvu godišnju konferenciju 28. februara u Bernu, Švajcarska. Tema konferencija je bila "Izgradnja mira nakon rata". Glavna ideja konferencije je bila fokusirana na proces izgradnje mira nakon što su potpisani mirovni sporazumi.

CNA je bio pozvan da da svoj doprinos konferenciji u ulozi referenta/ice. Diskusija u jutarnjem panelu se uglavnom odnosila na probleme i prepreke u procesu izgradnje mira u posleratnim društvima i na ulogu spoljnih faktora, dok je posle podne je bilo organizovano šest radionica na različite teme. Volonterka CNA je učestvovala na radionici "ponovna izgradnja/jaćanje nenasilnih sredstava/kapaciteta rešenja konflikata u društvu" i imala kratak input o radu CNA.

Više informacija o KOFF-u i konferenciji možete naći na web stranici Swiss Peace Foundation: <http://www.swisspeace.org>

TREĆI KVARTAL

MART - MAJ 2002.

3.1 GLAVNE AKTIVNOSTI

Trening u organizaciji Centra za razvoj građanske svesti iz Babušnice

Zvonačka banja, 15-22. marta 2002.

Na poziv Centra za razvoj građanske svesti (CRGS) iz Babušnice CNA je održao sedmodnevni trening iz nenasilne razrade konflikata u Zvonačkoj banji od 15. do 22. marta 2002. godine. CRGS je ovom treningu dao naziv »*Friendly neighbours*«.

Ovaj trening je organizovan za ljude iz lokalne sredine jugoistočnog dela Srbije, bugarske i srpske populacije. Jugoistočni deo Srbije (Piroć, Dimitrovgrad, Babušnica, Zvonce, itd.) naseljen je pretežno Srbima/Srpkinjama i Bugarima/ Bugarkama i već dugi niz decenija nema međusobnog poverenja i postoje jake predrasude jednih prema drugima. Trenutna situacija je vrlo delikatna, kako se to nepoverenje, predrasude, pa i diskriminacija ne tematizuju, o tome se ne razgovara i time se učvršćuje postojeći jaz.

Jedan deo sudionika-ca je došao iz nevladinih organizacija, mada se većina učesnika/ca prvi put susrela sa radom nevladinih organizacija, a posebno im je bio nov naš način rada. Trenerski tim su sačinjavali: Tamara Šmidling i Nedžad Horozović iz sarajevskog ureda CNA, Helena Rill iz beogradskog ureda i Rozeta Aleksov iz Kreativnog centra »Caribrod« iz Dimitrovgrada, polaznica programa CNA *Trening za trenere 2001*. Rozetino učešće nam je bilo vrlo dragoceno i veoma je doprinela radu trenerskog tima s obzirom da i ona sama dolazi iz sredine u kojoj je trening održan.

Organizator treninga (CRGS) je insistirao na tome da broj učesnika/ca treninga bude veći od 30. Kako je naš pristup radu takav da smatramo da je optimalan broj učesnika/ca treninga 15-20 u kome je moguć interaktivan rad, odlučili smo da grupu učesnika/ca podelimo u dve grupe koje bi radile nezavisno jedna od druge što je bilo vrlo zahtevno.

Teme na kojima se radilo su: nenasilna komunikacija, timski rad, donošenje odluka, nasilje, predrasude, diskriminacija, percepcija, razumevanje sukoba, različitosti, identitet, nacionalni identitet, moć. Kroz ove teme trenerski tim je želeo da tematizuje poteškoće koje postoje u komunikaciji ovih grupacija, predrasude/stereotipi koji se javljaju, koliko je kome značajan nacionalan identitet, te šta to kome znači... Na radionici »Nacionalni identitet« postojao je jasan strah od tematizovanja bilo kakvog konflikta, pa se moglo čuti i »Bolje da to ne diramo«.

Trenerski tim je uvideo da je jako važno još mnogo raditi na izgradnji grupe i međusobnog poverenja, i posebno raditi na osnaživanju ljudi, pa tek onda otvarati sve te bolne teme koje se decenijama ne otvaraju, sem u sigurnim »svojim« sredinama.

Za više informacija kontaktirati CRGS, email: crgs@ptt.yu

Osnovni trening iz nenasilne razrade konflikata

Ulcinj, 8-18. 4. 2002.

Dvanaesti po redu CNA *Osnovni trening* održan je u aprilu u Ulcinju, primorskom gradu u Crnoj Gori. Za ovaj trening smo dobili 162 prijave i bilo je jako teško izabrati samo 20 učesnika/ca.

U grupi učesnika/ca je ovaj put bilo nešto više ljudi iz medija i političkih partija, što nam je i bio cilj. Imajući u vidu da već postoji veliki broj kandidata/kinja za *Trening za trenere* sa prethodna dva *Osnovna treninga*, ovaj put smo pozvali više ljudi iz medija i političkih partija. Takođe, bilo je više ljudi iz Srbije, Kosova i Makedonije, nego iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine, kako nam je cilj bio više raditi na postojećim konfliktima u trouglu Srbija-Kosovo-Makedonija.

Umesto 20, bilo je ukupno 18 učesnika/ca, jedanaest muškaraca i sedam žena, kako je jedna osoba otkazala dolazak dan pred trening, a druga se jednostavno nije pojavila na treningu. Ovaj rodni debalans se i te kako mogao osetiti u radu.

U trenerskom timu bili/e su: Ivana iz beogradskog ureda CNA i Nedžad, Nenad i Tamara iz sarajevskog ureda. Trening je finansijski podržalo Ministarstvo inostranih poslova Švajcarske, i koristimo ovu priliku da im zahvalimo.

Jedna od najvažnijih teža ovog treninga bili su osvrti na situaciju na Kosovu, odakle je došlo čak petoro učesnika/ca (albanske, bošnjačke i srpske nacionalnosti). Bilo je nekoliko razgovora o prošlim i sadašnjim bolnim dešavanjima na Kosovu, iz različitih uglova, što je doprinosilo boljem razumevanju pogleda "druge strane". Ovi razgovori su često bili ispunjeni emocijama, što je ponekad prouzrokovalo povlačenje pojedinaca/ki iz straha od eskalacije.

Većina učesnika/ca sa Kosova došlo je iz jugoistočnog dela ove pokrajine, iz trougla Gnjilane - Prizren - Štrpce (srpska enklava). Ovo je otvorilo mogućnost direktnih kontakata sa pojedincima/kama iz susedne zajednice, što svakako predstavlja dobru osnovu za razvoj komunikacije između ovih zajednica.

Više detalja o samom treningu, obrađenim temama i evaluaciji treninga možete naći u dokumentaciji treninga naslovljenoj "Pozivam narod da pusti muziku". Dostupna je na zahtev od CNA, a uskoro će biti dostupna i na našoj web stranici.

Osnovni trening iz nenasilne razrade konflikata

Jahorina, BiH, od 17. do 27. maja 2002.god.

Desetodnevni trening iz nenasilne razrade konflikta u organizaciji CNA Sarajevo održan je na Jahorini u hotelu «Bistrica» od 17 - 27.05.2002. Članovi/ce trenerskog tima ovoga puta su bili/e: Nedžad Horozović, Helena Rill, Tamara Šmidling i Nenad Vukosavljević.

Grupa učesnika/ca bila je sastavljena od 18 osoba iz različitih delova bivše Jugoslavije - Makedonija, Kosovo, Crna Gora, Srbija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina. Specifičnu poteškoću predstavljala je neravnoteža između broja žena i muškaraca u grupi (11:7) nastala usled neuobičajeno velikog broja otkazivanja od strane pozvanih osoba, tako da je i lista čeka bila u potpunosti iscrpljena. Činjenica da je među učesnicima/ama bila samo jedna osoba albanske nacionalnosti (sa Kosova) takođe je specifična, a razlog tome bio je mali broj prijave koje su stigle. Među učesnicima/ama je bilo dosta osoba aktivnih u političkim partijama, , medijima i različitim nevladinim organizacijama

Utasak je trenerskog tima da je trening bio veoma važno iskustvo za dobar deo ljudi u grupi, budući da je nekima od njih ovo bio prvi susret sa osobama iz gotovo svih delova nekada zajedničke države i prva prilika za međusobnu razmenu iskustava što je u pojedinim momentima znalo biti veoma bolno, ali je istovremeno i otvorilo prostor kako za izgradnju međusobnog poverenja, tako i za početak procesa razumevanja potreba i strahova «drugih».

Ključne teme i teme koje su dale «pečat» radu u svih deset dana bile su: nenasilna komunikacija, nasilje i razumevanje sukoba. Pored njih radilo se još i na temama: timski rad i donošenje odluka, različitosti, identitet i nacionalni identitet, uloga polova u društvu, kreativna razrada konflikta i moć i nenasilna akcija. Sa obzirom na iskustvo sa prethodna dva bazična treninga i ovom prilikom tim je postavio fleksibilan koncept, sa samo par unapred pripremljenih radionica

Radionica o nacionalnom identitetu je, prema onome što je navedeno u evaluacionim upitnicima, bila posebno važna za gotovo čitavu grupu jer su se kroz to pitanje otvorile mnoge bolne tačke (iskustvo sa nametanjem identiteta od strane sredine, nemogućnost iskazivanja svog identiteta koji bi bio u skladu sa onim što se oseća, visok nivo pretrpljenog nasilja zbog određenih vrata identiteta itd.).

Neki od prelomnih momenata na treningu desili su se tokom rada na temi nasilje kada je suočavanje sa sopstvenim primerima počinjenog nasilja izazvalo dosta teške emotivne reakcije kod dela osoba u grupi. Veoma je značajna bila spremnost učesnika/ca da otvore proces traženja mogućnosti konkretnog delovanja u konfliktnim situacijama ili u situacijama sa izraženim strukturnim nasiljem. Koji bi bili načini nenasilne akcije i šta zapravo nenasilna akcija kome znači, bio je jedan od lajtmotiva ovog treninga i svest da se, ipak, dosta toga može činiti i učiniti, bitno je uticala na osnaživanje učesnika/ca i na shvatanje neophodnosti preuzimanja sopstvene odgovornosti za društvo u kome se živi.

Na kraju, trenerski tim je u svojoj evaluaciji treninga izrazio veliko zadovoljstvo radom u čitavih deset dana, poverenjem koje je postojalo unutar grupe i tima i prostorom koji se otvorio za buduću saradnju sa učesnicima/ama, bilo kroz program Trening za trenere (za koji postoji veoma veliki potencijal u grupi), bilo kroz druge vidove saradnje i uzajamne podrške u budućnosti.

3.2 OSTALE AKTIVNOSTI

Radionice u SHL-u za srednjoškolce

Sarajevo, BiH 08.03 - 10.03. 2002.

U dvodnevnoj radionici koja se na inicijativu i organizaciju SHL -a (Shuler Helfen Leben) održala u SHL kući u Sarajevu od 08.03 - 10.03. 2002. godine voditelji su bili članovi CNA tima Nedžad Horozović i Adnan Hasanbegović. Učestvovali su srednjoškolci/ke iz različitih gradova BiH (Bihać, Višegrad, Goražde, Glamoč). Ove radionice su organizovane u sklopu serije seminara koje SHL organizuje sa ciljem edukacije srednjoškolaca i njihovog uključivanja u rad na polju civilnih inicijativa. Učesnici su članovi sekcija u okviru njihovih škola koje se bave projektima vezanim sa civilno djelovanje u zajednici.

Visoka motivacija učesnika/ca daje smjer da bi sa ovom grupom i uopšte ovom populacijom trebalo raditi mnogo više na razvijanju njihovog kapaciteta za društveno djelovanje.

Radionice na temu odnosa nacionalnog i rodnog identiteta

Beograd, mart 2002.

U Beogradu je, tokom februara i marta, održana serija radionica koje su se bavile odnosom između nacionalnog i rodnog identiteta. Članica sarajevskog ureda CNA Tamara Šmidling je, zajedno sa

Danicom Minić iz Beograda, vodila vikend radionicu u kojoj su obrađene teme: različitosti, predrasude i uloga polova u društvu.

Grupa učesnika/ca brojala je 12 osoba i bila je dosta heterogena u pogledu interesovanja i ideja za delovanje osoba u njoj.

Osnovna ideja čitave serije bila je da se, kroz radionice, pokuša osvetliti i analizirati način konstrukcije identiteta u jugoslovenskom društvu protekle decenije, kao i tačke u kojima se prepliću rodni i nacionalni identitet. Prikupljeno je pregršt različitog materijala - video snimci, članci i novinske reklame i fotografije, fotografije bilborda itd. - koji na vrlo specifičan način osvetljavaju modele koji se nameću u čitavom procesu socijalizacije, još od ranog detinjstva.

S obzirom da je ovo bila neka vrsta pilot projekta, nadamo se da će biti prostora i podrške da se ovakva kreativna energija «iskoristi» i uloži u dalji rad na sličnim temama.

Tribina i prezentacija Knjige "Dnevnik sa rezervistima"

Beograd, 20.05. 2002.

U organizaciji Dokumentacionog Centra - ratovi 1991 - 99, u prostorijama Kulturnog centra Rex u Beogradu i uz podršku RTV B92, 20.05.2002 održala se prezentacija Knjige «Dnevnik sa rezervistima» autora Nebojše Jovanovića, istoričara iz Beograda. U sklopu toga, desila se javna tribina na kojoj se diskutovalo, kako o samoj knjizi, tako i u opšte o vrsti literature koja govori o poslednjim ratnim dešavanjima na ovim prostorima, o njihovoj ulozi u izgranji mira i psiho-socijalnim procesima koji se dešavaju u ratnim okolnostima.

Pored samog autora, na tribini su učestvovali Tanja Tagirov iz Beograda, novinarka «Vremena» i dopisnica agencije HINA, a stanovnica Zagreba za vrijeme rata u Hrvatskoj, Nebojša Petrović iz Beograda socijalni psiholog koji radi istraživanje o psihološkim aspektima pomirenja na prostorima bivše Jugoslavije, te Adnan Hasanbegović član tima CNA Sarajevo, u ulozi mirovnog aktiviste.

Važan je aspekt svakako da se pomenuta knjiga već duže vrijeme distribuira na Hrvatsko tržište pod drugačijim nazivom: «Idemo na Zagreb».

Treba napomenuti da je ova tribina dobrodošla CNA timu za pripremu serije tribina «Otkud ja u ratu? Kako ka trajnom miru?» koje su se realizovale tokom juna na teritoriji Srbije kao i to da je autor knjige Nebojša Jovanović bio aktivan sudionik tih tribina.

ČETVRTI KVARTAL

JUNI - AVGUST 2002.

4.1 GLAVNE AKTIVNOSTI

Tribine: Suočavanje s prošlošću

Srbija, juna 2002.

U toku juna 2002. godine održan je niz tribina u Srbiji pod naslovom "*Četiri pogleda. Otkud ja u ratu? Kako ka trajnom miru?*". Gosti tribina su bili neposredni učesnici u ratovima na prostorima bivše Jugoslavije: Adnan Hasanbegović iz Sarajeva, Gordan Bodog iz Zagreba, Nebojša Jovanović i Saša Dujović iz Beograda. Voditeljica tribina je bila Katarina Katanić, novinarka iz Kragujevca, a ujedno i učesnica našeg *Osnovnog treninga* održanog u Ulcinju u aprilu ove godine.

Naša dugogodišnja želja da aktivnije i "javnije" počnemo da radimo na suočavanju sa pojedinačnom odgovornošću za prošlost, sada je dobila oblik ovog pilot projekta koji se sastoji od ukupno četiri tribine koje organizujemo, kao prvi korak u Srbiji: u Indiji (3. 6. 2002), Nišu (12. 6), Novom Pazaru (17. 6) i Kragujevcu (24. 6).

Ideja nam je bila da nađemo tri ili četiri učesnika u ratovima, dobrovoljce ili mobilisane, koji su ratovali na različitim stranama, a koji bi bili spremni da javno govore o svom doživljaju rata, o svojoj odgovornosti, ali i o svom viđenju budućnosti i izgradnje trajnog mira. Predviđen je i duži vremenski prostor u okviru tribina u kojem publika ima priliku da postavi pitanja gostima, ili da da neke svoje komentare i viđenja.

Finansijsku podršku dobili smo od Ministarstva inostranih poslova Švajcarske.

U annexu ovog izveštaja možete naći kompletan izveštaj s ovih tribina (molimo vas, pogledajte stranu 40).

Program Trening za trenere/ice iz nenasilne razrade konflikata 2002/2003.

Četvrti po redu program *Trening za trenere* započet je organizacijom prvog desetodnevnog treninga od 5-15.7.2002 na Jahorini u blizini Sarajeva. Program će trajati 12 meseci i sadržaće ukupno 8 faza, što je proširenje u odnosu na dosadašnje programe uobičajeno na osnovu stečenog iskustva i rezultata evaluacije. Koncept programa razvili/e su članovi/ce CNA tima.

Program je osmišljen tako da učesnike/ce osposobi ne samo za vođenje procesa učenja u osetljivim etnički mešovitim i drugim grupama, već da im da i potrebne veštine i znanje za planiranje, organizovanje, sprovođenje i evaluaciju takvih aktivnosti.

Učesnici/e programa

Većina učesnika/ca, 17 od ukupno 21, su osnovno obrazovanje iz nenasilja dobili/e kroz *Osnovne treninge* CNA. U program je uključeno 13 žena i 8 muškaraca, iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije, Crne Gore, Kosova i Makedonije.

Učesnici/e programa su aktivni/e u sledećim organizacijama:

Antiratna kampanja Hrvatske
 Autonomni ženski centar, Beograd
 "Budućnost bez straha", Štrpce
 Centar za balkansku saradnju "Loja", Tetovo
 Centar za prava čoveka i rešavanje konflikata, Skopje
 DOO Krug Dnevnik, dnevni list, Skopje
 Odbor za ljudska prava, Karlovac
 OSCE Misija na Kosovu
 Osnovna škola, Prijedor
 Postpesimisti Crne Gore
 Prva detska ambasada vo svetot Megjashi, Skopje
 Queeria LGBT radna grupa Socijaldemokratske Partije (Srbije) za prava homoseksualaca-ki
 RTS Novi Sad
 Socijaldemokratska omladina
 Socijaldemokratska partija
 Stranka Liga socijaldemokrata Vojvodine Đ Forum žena GrO Novi Sad
 Volonterski centar "Susret", Sombor
 Ženske studije i istraživanja, Novi Sad

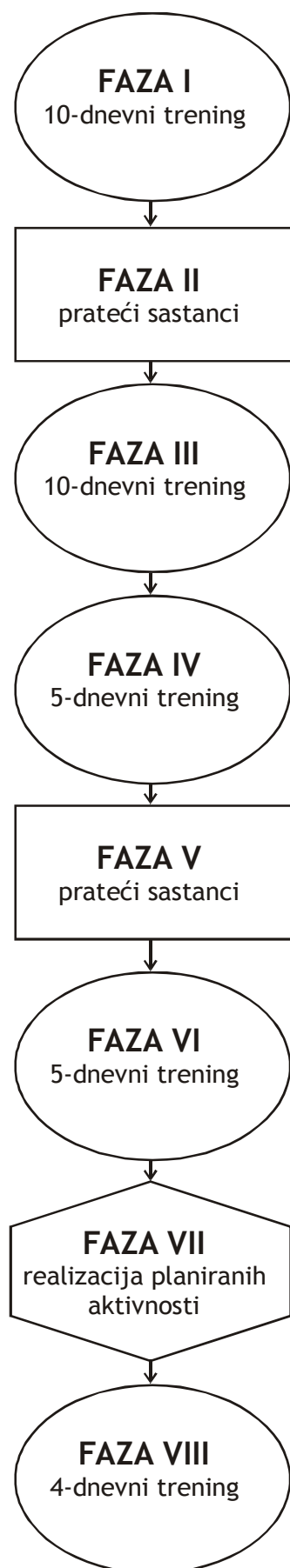
Trenerski tim

Trenerski tim su članovi/ce CNA tima, iz beogradskog i sarajevskog ureda:

Helena Rill
 Ivana Franović
 Nedžad Horozović
 Nenad Vukosavljević

Finansijska podrška

Prvih VI faza programa je finansijski podržalo Ministarstvo inostranih poslova Nemačke.
 Finansijska sredstva za poslednje dve faze programa još uvek nisu obezbeđena.

Faza I

10-dnevni trening, 5 - 15. 7. 2002.

Prva faza predstavlja nadgradnju Osnovnog treninga u okviru koje se radi na produbljivanju obrađenih tema. Ujedno, formiraju se timovi učesnika/ca koji će u okviru spremati radionice na temu koja im je od interesa, i voditi te radionice u toku Faze III programa.

Faza II

prateći (follow-up) sastanci, jul - avgust 2002.

Formirani timovi učesnika/ca imajuće priliku da se sastanu i rade na pripremi i razradi radionice uz podršku trenerskog tima. Plan je da ovi sastanci traju 1-2 dana.

Faza III

10-dnevni trening, 23. 8 - 2. 9. 2002.

U toku prve polovine ovog treninga timovi učesnika/ca će voditi radionice koje su pripremili, imajući na taj način priliku da se isprobaju u radu i u sigurnom okruženju dobiju kritiku. U drugoj polovini treninga radiće se na temama usko vezanim za trenerski rad: uloga trenera/ce, poteškoće u radu, priprema radionice, motivacija.

Faza IV

5-dnevni trening, 25 - 30. 10. 2002.

Tokom ove, nove faze programa, radiće se na razvijanju ideja za konkretne aktivnosti koje bi učesnici/e želeli da sprovedu i formiraće se mali timovi koji će raditi na njihovom sprovođenju. Zajedno sa trenerskim timom radiće se na razradi ciljeva tih aktivnosti, definisanju ciljnih grupa i pripremi strategija. Biće tematizovano i pisanje predloga projekata.

Faza V

prateći (follow-up) sastanci, novembar - decembar 2002.

U međuvremenu, pre ove faze programa, formirani timovi učesnika/ca će praviti nacrt ili predlog projekta za aktivnost koju žele da sprovedu. Tokom ovih sastanaka imajuće priliku da sa trenerskim timom rade na razradi ovih predloga.

Faza VI

5-dnevni trening, 13 - 18. 12. 2002.

Timovi učesnika/ca će predstaviti svoje predloge projekata i imajuće priliku da čuju mišljenja i kritike ostalih učesnika/ca. Radiće se na razvijanju veština javne prezentacije ciljeva i svrhe planiranih aktivnosti. Posebna pažnja će se posvetiti tome kako prenosimo poruku široj javnosti i koje to vrednosti promoviramo. Na kraju, nakon finalizacije predloga projekata, zajednički će se izvršiti odabir onih predloga koji će biti realizovani, odnosno prilagođavanje ukupnom predviđenom budžetu, kao i izrada detaljnog plana njihove realizacije.

Faza VII

realizacija planiranih aktivnosti, 2003.

U toku ove faze programa, koja bi trebalo da traje 5 meseci, predviđena je realizacija aktivnosti predviđenih projektima. Učesnici/e okupljeni/e oko osmišljenih aktivnosti, koji će raditi na njihovoj realizaciji, imajuće podršku CNA tima tokom pripreme, sprovođenja i evaluacije tih projekata, kao i tokom izrade finalnih narativnih i finansijskih izveštaja. Međutim, oblik podrške od strane CNA tima određivaće sami učesnici/e, na osnovu svoje procene potrebe za podrškom.

Faza VIII

4-dnevni trening, 2003.

Ovo je poslednja faza programa tokom koje će se raditi na razmeni iskustava stečenih u prethodnoj fazi, iscrpnoj evaluaciji programa, dogovorima o mogućoj budućoj saradnji i analizi potrebe za podrškom od strane CNA tima.

Prva faza programa Trening za trenere-ice

Jahorina 5-15.7.2002.

Predviđeno produbljivanje znanja i veština stečenih na osnovnom obrazovanju, je usledilo kroz obradu tema: razumevanje sukoba, nenasilna komunikacija, uloga polova u društvu, izgradnja mira, nenasilje i nenasilna akcija, kreativna razrada sukoba, razumevanje uloga trenera-ice i priprema radionice.

Program treninga je i ovaj put bio fleksibilan, tj. prilagođavan je tokom treninga uočenim potrebama grupe i pitanjima proizašlim iz dinamičkog procesa treninga. Prva polovina treninga je isključivo posvećena izgradnji grupe, vežbanju timskog rada i donošenja odluka, te temi razumevanje sukoba i nenasilnoj komunikaciji u funkciji razumevanja sukoba i stvaranja poverenja. Pogotovu tokom prva tri dana, radionice su se za trenerski tim odvijale vrlo neočekivano te je stalno prilagođavan program tokom pauza i večernjih sati, što je tim dovelo do granica fizičke iscrpljenosti, ali je imalo odraza u kvalitetu samog treninga. Sve teme su obrađivane uz snažnu i direktnu vezu sa realnim problemima iz stvarnosti, te je puno ljudi iskustvene vežbe povezivalo sa ličnim teškim iskustvima, čineći time radionice vrlo emocionalno napunjenim. To je posebno bio slučaj sa radionicom donošenja odluka u kojoj je zadatak grupi bio da odluči na kojem mestu će se održati sledeći trening pritom birajući od tri ponuđene opcije:

- Višegrad - hotel "Vilina vlas" u kojem se tokom rata nalazio logor za žene i u kojem su se dogodili zločini spram zatočenih žena bošnjačke nacionalnosti.
- Rama - "Kuća mira" u okviru franjevačkog samostana, u kojem je CNA prošle godine imao trening čijeg zadnjeg dana su ukradena dva auta, a prethodno je više ljudi bilo prečeno, zbog toga što nisu Hrvati, od strane lokalnih ekstremista. Sam krug samostana pruža relativnu sigurnost od napada.
- Kolašin - hotel na severu Crne Gore u gradu politički podeljenom na one koji se zalažu za crnogorsku nezavisnost i one koji se zalažu za opstanak državne zajednice sa Srbijom (u tankoj većini). Sam hotel poseduje dve zgrade od kojih je jedna u potpunosti zauzeta od strane pripadnika crnogorske specijalne policije, paravojne formacije svojevremeno stvorene za eventualno ratovanje sa Miloševićem.

Grupa nije uspjela da donese odluku, ali se zato podigla bura emocija oko pitanja "Zašto ne u Višegradu?" kako je više ljudi izjavilo da ni pod kojim uslovima ne bi želele-i da budu na takvom mestu. Nerazumevanje motiva za odbijanje, odnosno za diskutiranje ovog pitanja, je rezultiralo ličnim sukobima i podozrenjem, koje su učinjene temom samog treninga. Sam sukob je razrešen u toku sledećih dana.

Pred kraj treninga je formirano sedam malih grupa od po troje učesnica-ka koji su odabrali teme radionica koje će u međuvremenu pripremiti, tokom propratnih sastanaka sa trenerima-cama finalizirati i na sledećem desetodnevnom treningu sami voditi.

Evaluaciona radionica i evaluacija trenerskog tima su konstatovale zadovoljstvo urađenim kao dobrom podlogom za nastavak rada. Zaključeno je da 4 osnovna treninga predstavljaju optimalnu

bazu za odabir polaznika-ca ovog programa, te da je i dalje poželjno ostaviti 3-4 mesta rezervisana za osobe koje su osnovno obrazovanje iz razrade sukoba stekle učešćem na treninzima koje nije CNA organizovao.

Neke izjave učesnika-ca u okviru evaluacije:

Koje je tvoje najvažnije iskustvo sa ovog treninga?

- *Nosim puno različitih iskustava, te nisam potpuno sigurna da ih mogu rangirati po važnosti. Najdragoceniji*

mi je osećaj da mogu da razumem i ono što ne prihvatom.

Šta misliš da si naučio/la na ovim radionicama? Šta misliš da od naučenog možeš primijeniti u svom radu i životu?

- *Već imam ideje kako mogu ovo što sam naučila da prenesem preko drugih treninga za odrasle koji rade sa decom i kako ću tražiti neke puteve koji će mi pomoći da omogućim deci da bolje razumevaju sukobe i da se aktivno i konstruktivno sukobljavaju sa tim. Pre svega, pokušaću u svom ličnom životu i u porodici da budem aktivnija nego što sam dosad bila kad je u pitanju nasilje bilo koje vrste.*

- *Bitno su uticale na neke moje stavove. Neke teme su mi pokazale da ja uopšte nisam ravnodušna i bezbrižna osoba, nezainteresovana za teme koje su bile obrađene na radionicama, a za koje sam ja mislila "OK, to je tako, pa šta?"*

Šta si našao/la na ovim radionicama, a nisi očekivao/la?

- *Bila sam zatečena u spoznaji da i ja sam na neki način nasilnik, da imam neke šeme koje uvek koristim u nekim situacijama nasilja ili možda tačnije uzimam nešto kao uloga žrtve, a drugi nasilnici trebali bi sami da prestanu, po meni: čak i da se zasrame. Sada sam videla da to u stvari izaziva još veće nasilje. Shvatila sam da je konstruktivna akcija rešenje, a ne pasivnost.*

Faza II programa Trening za trenere

U julu i avgustu realizovali smo Fazu II programa *Trening za trenere*, koja se sastojala iz pratećih sastanaka. Sedam malih timova učesnika/ca je u toku ovih sastanaka imalo zadatak da pripreme radionicu koju će voditi na narednom treningu u okviru programa. Po dvoje članova trenerskog tima su učestvovali u ovim sastancima, kako bi timovima učesnika/ca dali podršku, savete, sugestije i povratnu informaciju na pripremljenu radionicu. Teme radionica su mali timovi učesnika/ca sami izabrali u toku Faze I programa:

- Poštovanje različitosti
- Identitet
- Predrasude
- Uloga polova u društvu
- Izgradnja mira
- Moć

Čak dva tima učesnika/ca su spremila radionicu na temu *Predrasude*.

Održano je ukupno 7 sastanaka (sa 7 timova učesnika/ca) koji su trajali većinom 2 dana, i od kojih su dva održana u Sarajevu, dva u Skopju i tri u Beogradu.

Sastanci su obuhvatali definisanje ciljeva radionice na izabranu temu, definisanje glavnih pitanja koje tim učesnika/ca želi da tematizuje, razradu strukture radionice, određivanje vežbi koje će se raditi u okviru radionice, uz pitanja zašto i koliko razrađena struktura radionice pokriva unapred definisana glavna pitanja i ciljeve radionice.

Većina učesnika/ca je ove sastanke prokomentarisala kao naporene, no ujedno i veoma korisne i da ih vide kao adekvatnu pripremu za radionicu koju će voditi u toku sledećeg treninga u Kolašinu, 23. 8 - 2. 9. 2002.

Osnovni trening iz nenasilne razrade konflikata

Vogošća, Bosna i Hercegovina, 26.7. - 05.8.2002.god.

U Vogošći nadomak Sarajeva, u hotelu «Park», održan je četrnaesti po redu a treći u 2002.godini CNA *Osnovni trening*. Organizovan je od strane sarajevskog ureda CNA. Za trening je ukupno

apliciralo 112 osoba, a na treningu je učestvovalo 19 osoba umesto predviđenih 20 zbog otkazivanja jedne učesnice sa Kosova na sam dan početka treninga.

Tim su sačinjavali/e: Adnan Hasanbegović i Tamara Šmidling iz sarajevskog ureda CNA, Milan Colić iz beogradskog ureda i Bosa Janjušević iz Beograda - jedna od učesnica prošlogodišnjeg Treninga za Trenerice u organizaciji CNA.

Grupa učesnika/ca bila je iz različitih delova bivše Jugoslavije i to: iz Makedonije, Kosova, Crne Gore, Srbije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Na treningu je učestvovalo 10 žena i 9 muškaraca što predstavlja dobru polnu ravnotežu u grupi. Nekoliko otkazivanja u poslednji čas od strane pozvanih osoba predstavljala su poteškoću trenerskom timu u organizacionom smislu. To je uticalo da se sa liste za čekanje pozove nekoliko osoba čak i kasnije od roka dogovorenog za pozivanje osoba sa te liste. Dve učesnice (iz Makedonije i C.Gore) su se uputile na trening bukvalno dan pre početka treninga, a odmah posle otkazivanja dvojice učesnika što usko vezujemo sa njihovom motivacijom i spremnošću da na treningu učestvuju. Posebno poteškoćom smatramo i to da u grupi nije bilo Albna/ki zbog malog broja prijave koje smo dobili (samo par njih), a zatim i otkazivanja osobe koju smo pozvali. Ta nam je činjenica predstavljala problem s obzirom na naše namere da se ciljano intenzivira rad na trouglu Srbija - Kosovo - Makedonija zbog specifičnosti sukoba i njegove konstantne aktuelnosti.

Specifičnost ovog treninga je da su skoro svi/e učesnici/e bili/e iz nevladinih organizacija sa teritorije bivše SFRJ koje su po svojoj misiji veoma različite počev od organizacija verskog karaktera, preko omladinskih asocijacija, ženskih grupa, udruženja Roma, mirovnih organizacija i organizacija za razvoj kulture pa do organizacija koje se bave podrškom u razvoju NVO sektora. Pored toga na treningu su učestvovali/e i po jedna osoba iz medija (novinarka Radija Stara Pazova), političke stranke (Demokratska stranka Republike Srpske) i međunarodne vladine organizacije (OSCE Kosovo). Jedan učesnik i dve učesnice su pored nevladinih organizacija u čijem radu učestvuju stalno zaposleni/e u školama kao nastavnici/ce što smatramo veoma bitnim jer pruža velike mogućnosti daljeg prenošenja i multiplikacije znanja dobivenog na treningu.

Za finansijsku podršku ovog treninga zahvaljujemo fondaciji UNO Stiftung.

Na ovom treningu je primenjen takozvani «otvoreni koncept» radionica koji podrazumeva pripremu samo prvih nekoliko blokova unapred dok se ostali delovi spremaju u skladu sa praćenjem grupne dinamike i procesa koji se odvijaju te se time odgovara na specifičnije potrebe koje dolaze iz grupe. Treba napomenuti da je većem delu tima (osim jedne članice) ovo bilo prvo iskustvo u radu sa «otvorenim konceptom» treninga te sa mogućnostima i poteškoćama koje takav koncept nosi. Pored toga ovo je i prva proba kombinovanja tima sa osobom koja nije iz CNA u takvom konceptu što se pokazalo korisnim na ovom treningu.

Očigledna je bila visoka motivacija kod cele grupe učesnika/ca što se ogledalo u intenzivnom učešću u procesu (i u izvođenju vežbi i u njihovim evaluacijama), velikom broju javljanja, nekašnjenjem početka radionica, ostajanjem duže od predviđenog vremena za radionicu. U neformalno vreme (pauze za kafu, ručkovi, večernja druženja...) se dosta vremena koristilo za razgovore o temama pokrenutim u radionicama i sa trenerima/cama i učesnika/ca među sobom.

Grupni proces se vrlo očigledno menjao iz dana u dan. Neke od bitnih stvari za nenasilnu komunikaciju (JA govor, aktivno slušanje) nisu predstavljane kroz model već se zajedno sa učesnicima/cama pokušalo da razloži šta sve čini nenasilnu komunikaciju. Ovakav način prezentovanja ne nosi sa sobom odbojnost modela i čini se prijemčivijim ljudima koji se najčešće sa time, na ovakav način definisanim, nisu susretali. Neke od vrednosti do kojih se u okviru pravljenja *Dogovora o zajedničkom radu* i radionice nenasilne komunikacije došlo, mogle su se često prepoznati u komunikaciji kroz svih deset dana treninga.

Prepoznatljiv u ovoj grupi je bio i jak doživljaj tema na emotivnom nivou. Često su komentari i reakcije bili ispunjeni emocijama što je imalo uticaja i na grupnu dinamiku, atmosferu i izgradnju sigurnog prostora u grupi.

Za najznačajnije tačke ovog treninga ocenjujemo radionice Predrasude i nacionalni identitet, Uloga polova u društvu, Kreativna razrada konflikata kao i Rundu feedback-a koja je uvrštena u program zbog potreba koje su se pojavile u toku radionica. Pored njih radilo se i na timskom radu i zajedničkom donošenju odluka, razumevanju sukoba, senzibilizaciji za nasilje, različitostima, identitetima i moći.

Radionica Predrasude i nacionalni identitet pokrenula je veoma bitnu raspravu, najpre o prederasudama, našem pravu na njih i putu ka diskriminaciji koja iz njih često proizilazi. Vođeni su razgovori o svakodnevnim situacijama sa kojima se susrećemo, našem (ne)prepoznavanju uloga u kojima se tada nalazimo (da li u ulozi osobe koja je diskriminisana ili osobe koja diskriminiše) kao i

moogućnostima da se strukturno ustaljeni obrasci koji imaju uticaj menjaju kroz promenu tačke iz koje se gleda, preispitivanje pojedinca/ke i kroz rad na sebi uopšte. Neke od izjava koje su se čule:

- *To je nešto što povređuje onoga prema kome imam predrasude. Ipak mislim da niko ne treba da me šikanira zbog mojih predrasuda. Svi ih imamo i stičemo pa ne treba nikoga zbog toga praviti grešnikom već raditi sa njima.*
- *Ako procenjujemo ljude unapred pitam se da li je to predrasuda. Da li je obazrivost predrasuda?*
- *Za mene je svaka predrasuda- predrasuda. Možda je za mene pozitivna, ali pitam se kako je osobi prema kojoj imam predrasudu.*
- *Mogu da kažem npr. da su Japanci precizni. To jeste predrasuda ali nije diskriminacija.*
- *Predrasude su početna tačka ka diskriminaciji.*
- *Stojim na sredini. Mislim da vode ka diskriminaciji jer svakoga iz neke grupe smeštaju u određeni kalup što je neka vrsta nasilja.*

Na treningu je otvoren i razgovor o nacionalnom identitetu i o tome koliki deo on zauzima u našem sveukupnom identitetu. Utisak koji je iz tog razgovora proizašao je da postoje među učesnicima/cama, što se već može prepoznati kao odlika celog regiona iz kog učesnici/e dolaze, veoma izražene nesigurnosti na polju nacionalnog identiteta i (ne)opravdanosti njegovog isticanja u društvenim sistemima koji prate post-ratnu (u nekim delovima i ratnu) atmosferu na teritoriji bivše zajedničke države. Veoma je prisutna politička korektnost i oprez u ophođenju sa ovom temom, a neretke su i izjave da se o ovome ne želi (i ne treba) pričati. Ovo nam samo potvrđuje koliko je bitno raditi na ovoj temi i stvarati siguran prostor u kome se o ovim temama može razgovarati kako bi se započela što opširnija i javnija diskusija te stvorila i mogućnost preispitivanja «vrednosti» proizašlih iz nacionalnog «buđenja» na ovim prostorima u prethodnih petnaestak godina. U razgovorima se na treningu moglo čuti dosta priče o nacionalizmu i zloupotrebi nacionalnog identiteta u minulim događajima. Evo nekoliko izjava iz razgovora u radionici o nacionalnom identitetu:

- *Ja mislim da ljudi osećaju potrebu za pripadnošću zbog osećaja sigurnosti, da se ne osećaju da su sami. I ta nacionalna pripadnost mi je vid sigurnosti i zaštite.*
- *Nacionalnost mi je nešto što je veštački nametnuto u bivšoj Jugoslaviji. Više volim da se određujem prema nekom narodu npr. slovenskom nego prema naciji. Pre smo svi bili Jugosloveni i niko se nije baš bunio.*
- *Drugačije stajalište bi bilo da je bolja ekonomska situacija. Da je standard kao u Švicarskoj mislim da bi to bilo manje važno.*
- *Pričali smo kako se nacionalni identitet pojača kada smo ugroženi. Ne mogu da shvatim šta je pozitivan sadržaj tog identiteta, pismo, jezik, šta? Znam više pesama iz Makedonije nego iz Šumadije. Razmišljam da li ja imam emotivan odnos prema ćirilici pošto sam prestala da je koristim početkom 90-ih zbog pritiska da moramo njome pisati. Danas mi je zbog toga žao.*
- *Meni je pozitivan sadržaj veliki ljudi naučnici, pesnici itd.*
- *Naježim se kad čujem YU himnu i kad vidim YU zastavu. Vidim da mlađe generacije to uopšte ne prihvataju. U meni postoji veliki konflikt oko toga. Čovek se osjeća lagodnije kad ima neku grupu sa kojom se identifikuje, ali u ovim uslovima nacionalni identitet može da predstavlja veliki problem.*

U radionici Uloga polova u društvu započet je razgovor o društvenom nametanju rodni uloga i preispitivanju nivoa učešća svakog od nas u tom procesu. Razgovaralo se o konkretnim društvenim ulogama u kojima se muškarci i žene najčešće nalaze, o (ne)promenljivosti tih uloga, sistemima koji nam se kroz odgoj i odrastanje nameću i mogućnostima da se utiče na promenu onoga što prepoznavamo kao diskriminaciju polova. Rad na ovim pitanjima i preispitivanje učešća pojedinca/ke prepoznavamo kao bitan aspekt rada na sebi ali i izgradnji (ili bolje rečeno afirmisanju zapostavljenih) društvenih vrednosti koje stvaraju osnov za jednakost i jednakopravnost koje smatramo jednim od najbitnijih za stvaranje uporišnih tačaka procesa izgradnje trajnog mira na našim (a i svim ostalim) prostorima.

Kroz čitav trening otvarana su pitanja bitna za principe nenasilne akcije i mogućnosti uticaja aktivnog pojedinca/ke na smanjenje društvenih nepravdi i deeskalaciju nasilja kroz analizu struktura koje to nasilje podržavaju. Poseban osvrt na tu vrstu društvene akcije sadržale su radionice Predrasude i nacionalni identitet, Uloga polova u društvu, Kreativna razrada konflikata, Razumevanje sukoba, Nasilje i Moć. Na radionici Kreativna razrada konflikata je otvorena jako sadržajna diskusija o mogućnosti pojedinca da menja i da multiplicira vrednosti nenasilne akcije na

što veći broj ljudi zahvaćenih društvenim nepravdama, ne samo onih koji to jasno prepoznaju nego i onih koji se tako ne osećaju jer ih konkretne situacije direktno ne dotiču. Utisak je da su učesnici/ce sa ove radionice, uz sledeću koja se ticala moći pojedinca strukturisana kao osnažujući element na kraju treninga, izašli osnaženi i mnogo senzibilisaniji za prepoznavanje nasilja u društvu što se moglo čuti u evaluaciji obe radionice.

Trenerski tim je, kroz internu evaluaciju treninga, izrazio zadovoljstvo urađenim i kroz osvrt na poteškoće i pouke za dalje. Energija s kojom smo završili trening bila je veoma visoka a skupčana je sa energijom koju smo dobijali od grupe u toku celog treninga. Zadovoljstvu doprinosi otvaranje mogućnost dalje saradnje sa učesnicima/cama, što kroz Trening za trenere/ice (za koji postoji dosta potencijala u grupi) što kroz druge vidove saradnje i podrške u budućnosti. Samo jedan dan posle treninga je na inicijativu nekih učesnika/ca napravljena mailing lista koju moderira jedan od učesnika i na kojoj se već već može prepoznati potreba za nekom vrstom saradnje učesnika/ca na regionalnom nivou o kojoj se počelo razgovarati (dopisivati) putem nje.

Evo i nekoliko navoda iz evaluacionih upitnika koje su učesnici/e popunjavali na kraju treninga odgovarajući na pitanja "Koje je tvoje najvažnije iskustvo sa ovog treninga? i Šta misliš da si naučio/la na ovim radionicama? Šta misliš da od naučenog možeš primijeniti u svom radu i životu?":

- *Da mogu da verujem u nenasilnu komunikaciju kao način da se reše problemi (prevaziđe konflikt).*
- *Ovaj trening je potpuno novo iskustvo za mene. Važno mi je što sam vidjela da predrasude postoje, ali da je moguće raditi na njima, da nije teško doći do promjena. Još važnije je to što sam vidjela da je bilo kakva aktivnost bolja od pasivnog posmatranja, pa ću se što više aktivirati.*
- *Sada bolje razgovaram sa ljudima, a i bolje ću sebe organizovati.*
- *Nova energija za dalje... odgovori na pitanja iz drugog ugla, samospoznaja, preispitivanje, osveščavanje, bogatstvo novih iskustava i razmene, emotivni naboj, razmena energije i emocija.*
- *Ne sećam se kada sam bila više opuštenija i otvorenija. Shvatila sam: kada mislim da nema izlaza - sada znam da ih ima najmanje četiri.*
- *Pa svakako to što me je ovaj trening podstakao da treba da preispitam sebe i da mnogo više djelujem u svojoj sredini na razne načine. Mislim da sam sad potpuno nova osoba.*
- *Mnogo toga naučeno: razgovor, slušanje, konflikt. Mogu puno - radim u školi.*
- *Mislim da sam naučila koliko je važno jasno iskazati svoje potrebe, koliko je u konfliktu bitno razmisliti da li će neki postupak voditi eskalaciji ili deeskalaciji nasilja, koliko je bitno osetiti da postoje i neka druga iskustva. Mislim da vremenom mogu poboljšati svoje ponašanje, delovanjem time što ću imati u vidu ove tri stvari.*
- *Da iz svake situacije, problema, sukoba ima izlaz, da rešenje postoji. Neću više da budem pasivni posmatrač nepravde!*
- *Naučila sam da sagledam tuđe potrebe, da trebam govoriti o njima, ali ne iz razloga opravdavati ili osuđivati ih već razumjeti, poštovati ili prihvatiti.*

Više detalja o samom treningu, obrađenim temama i evaluaciji uskoro ćete moći da nađete u dokumentaciji treninga naslovljenoj «Teretana» na 84 strane. Dostupna je na zahtev od CNA, a uskoro će biti dostupna i na našoj web stranici.

4.2 OSTALE AKTIVNOSTI

Interni sastanak CNA tima

Sarajevo, BiH 13.- 14.08. 2002.

Dva radna dana trajao je interni sastanak članova CNA tima iz oba ureda koji smo iskoristili na osvrt na nekoliko za nas bitnih momenata u našem svakodnevnom radu.

Glavne tačke o kojima smo razgovarali su: obezbjeđivanje finansijske podrške, raspodjela odgovornosti, dogovor o radu, novi volonteri/ke u CNA, radni plan za 2003, itd.

U prvom djelu smo napravili detaljni plan za strategiju pronalaska sredstava u narednom periodu i raspodjelu odgovornosti po tom pitanju u oba ureda. Predloženo je da se pokušaju pronaći novi partneri osim postojećih sa kojima već sarađujemo.

Dosta vremena smo posvetili razgovorima o raspodjeli odgovornosti i preuzimanju obaveza unutar ureda, postoji velika potreba za boljom koordinacijom, jer je često dolazilo do preopterećenja raznim vrstama obaveza kojih je mnogo. Važno je raditi dodatno na poboljšanju protoka informacija u svakodnevnom radu, pogotovo između ureda u Beogradu i Sarajevu. Postoji potreba da se dodatno rade interne radionice o stvarima u kojima postoji nedostatak iskustva kod jednog dijela članova kao što su fundraising, kompjuterske vještine i sl.

Došli smo do nekoliko predloga za potencijalne buduće članove CNA tima i u Sarajevu i u Beogradu i planiramo da do kraja godine povećamo broj osoba u uredima za još dvoje ili troje ljudi.

Radni plan za naredni period će se naći u izvještaju kao posebna kategorija.

EVALUACIJA RADA CNA

SEPTEMBAR 2001 - AVGUST 2002

Aktivnosti

Prethodnih dvanaest meseci su u Centru za nenasilnu akciju bili obeleženi brojnim aktivnostima koje su su održavane iz meseca u mesec. Pored naših dosadašnjih osnovnih aktivnosti, bazičnih treninga i programa Trening za trenere, protekla radna godina označila je i početak delatnosti na još jednom polju rada na izgradnji mira odnosno realizaciji projekta «Suočavanje sa prošlošću».

Održano je pet bazičnih treninga iz nenasilne razrade konflikata i u njihovoj organizaciji «smenjivala» su se naša dva ureda. Iskustva sa prethodnih treninga doprinela su izmenama u konceptu. Otvoren i fleksibilan program, prilagođen potrebama i dinamici grupe, isproban je na treningu u Ulcinju iz novembra 2001. godine, a nakon toga se takav koncept ustalio i na narednim treninzima.

Učesnici/e ovih seminara bili su uglavnom aktivisti i aktivistkinje različitih NVO iz regiona u kojem delujemo, ali ono što smatramo posebno značajnim jeste mnogo vidljivije prisustvo osoba iz medija, političkih partija, kao i osoba zaposlenih u obrazovnim institucijama, nego što je to bio slučaj u prethodnim periodima. Putovanja po Makedoniji, Srbiji i Crnoj Gori koja su obavljena od strane članica i članova našeg tima tokom 2000. i 2001. godine znatno su doprinela povećanju broja osoba iz tih regija koje su zainteresovane za učešće na našim treninzima. Prosečan broj pristiglih aplikacija iznosio je oko 120, a različitosti ljudi koji imaju potrebu da dođu na treninge (npr. osobe sa invaliditetom) stavljaju pred nas «zadatak» iznalaženja adekvatnog načina kojim bismo mogli odgovoriti na te potrebe. Ono što nam i dalje predstavlja problem jeste relativno mali broj aplikacija od ljudi svih nacionalnosti sa Kosova koji rade u lokalnim organizacijama. To ukazuje na potrebu uspostavljanja još bliskijih kontakata sa takvim organizacijama i njihovog osnaživanja za rad na izgradnji mira.

Poslednja četiri meseca prošle godine bili su vreme održavanja najvećeg dela programa Trening za trenere/ice. Kroz dva treninga (jedan desetodnevni i jedan četvorodnevni) i tokom dve sesije follow-up sastanaka, učesnici/e su bili/e u prilici da pripreme i izvedu sopstvene radionice unutar timova koje su sami formirali, kao i da začnu neke inicijative u lokalnim sredinama koje jačaju regionalnu saradnju, ali su i jako važne za zajednice u kojima se organizuju. Neformalna mreža trenera i trenerica koji rade na izgradnji mira u ovom regionu proširena je novim «članovima/cama», a posebnu vrednost vidimo u jednoj inicijativi nastaloj u tom procesu čiju su realizaciju podržale i u njoj učestvovala i osobe koje su ovaj program prošle pre nekoliko godina. Radi se o organizaciji jednog desetodnevnog treninga u jugoistočnoj Srbiji koji su sprovele dve učesnice ovog i jedan učesnik sa prvog CNA Treninga za trenere održanog 1998/99. godine.

Jedna od važnih tačaka vezanih za multiplikaciju i povezivanje osoba koje su prošle kroz Trening za trenere/ice jeste upravo dalja podrška njima i poticaj na naredne «aktivističke» korake nakon završetka Programa. Upravo iz te potrebe došlo se do postavljanja novog, proširenog koncepta čitavog programa TzT čije bi dodatne faze uključile pisanje projektnih predloga od strane učesnika/ca (čije bismo i pisanje i realizaciju trebalo da pratimo i podržavamo) i obezbeđivanje finansijske podrške za sprovođenje tih ideja.

Prva faza (desetodnevni trening) ovogodišnjeg Treninga za trenere/ice održana je na Jahorini u julu, sa pomalo neuobičajeno velikom grupom učesnika/ca od 21 osobe. Prošlogodišnja pouka o potrebi organizovanja većeg broja bazičnih treninga sa kojih bi se ljudi pozivali na TzT urodila je plodom, te je ovoga puta bilo mnogo lakše formirati grupu ljudi visoko motivisanih za rad na

nenasilju. Nakon prve tri faze, trebalo bi da uslede treninzi na kojima bi učesnici/e sticali veštine pisanja projektnih predloga, njihove prezentacije, strateškog planiranja itd.

Projekat «Suočavanje sa prošlošću» u okviru kojeg su organizovane četiri tribine u Srbiji predstavlja novu aktivnost i novo polje delovanja za našu organizaciju. Kroz priče ljudi koji su bili učesnici ratova u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini pokušali smo da otvorimo i iniciramo jedan dugotrajniji proces rada na procesuiranju ratnih dešavanja za koji se nadamo da će biti nastavljen u saradnji sa različitim organizacijama i osobama iz Srbije, ali i Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Hrvatske gde nameravamo da takođe radimo na realizaciji nove serije tribina.

Rad na ovoj ideji nosio je sa sobom i neophodnost veće medijske vidljivosti u sredini u kojoj se radi, što je znalo biti dosta teško i naporno i otvorilo je potrebu da se unutar CNA još radi na usavršavanju veština javnih nastupa i prezentacije našeg rada.

Saradnja sa lokalnim partnerima u gradovima u kojima organizujemo tribine takođe je tačka na kojoj smatramo da vredi dobro poraditi, prvenstveno u cilju intenzivnijeg uključivanja tih organizacija u kreiranje i realizaciju ideja čime bi se stvorilo prostor osećanju da radimo na zajedničkoj stvari i da promovišemo zajedničke vrednosti.

Pored ovih bazičnih aktivnosti, članice i članovi CNA tima vodili su nekoliko kraćih treninga i radionica sa različitim grupama i u različitim regijama (Bosna i Hercegovina, Srbija, Kosovo).

U martu ove godine radili smo na još jednom vrlo specifičnom treningu na jugoistoku Srbije, u Zvonačkoj Banji. Grupa učesnika/ca bila je sastavljena od ljudi bugarske i srpske nacionalnosti iz tri susedne opštine Pirota, Dimitrovgada i Babušnice.

Trodnevni trening u Štrpcu, koji je održan u decembru 2001. bio je naše prvo iskustvo rada na Kosovu, u potpuno specifičnim i dosta teškim okolnostima. Radi se o srpskoj enklavi čije stanovništvo ima izuzetno ograničenu mogućnost slobodnog kretanja izvan nje i gde ne postoji gotovo nikakva komunikacija sa ljudima drugih nacionalnosti. Raduje nas kontakt ostvaren sa tamošnjim lokalnim stanovništvom i aktivistima/kinjama lokalnih NVO i nadamo se da će ti kontakti imati za rezultat dalju i širu saradnju.

Prilike za uspostavljanjem i produbljivanjem već postojećih kontakata, ali i za razmenom iskustava i uvida u načine, podsticaje i prepreke radu na izgradnji mira pružile su se i kroz putovanja naših članova/ica u Englesku, Severnu Irsku i Švajcarsku. To su ujedno bili i pogodni trenuci za prezentaciju rada CNA u sredinama i krugovima u kojima postoje potpuno specifični društveni konflikti i odnosi i specifične i mnogobrojne percepcije šta sve može biti mirovni rad.

Priručnik na makedonskom jeziku

Priručnik «NENASILJE» je tokom prošle godine preveden i na makedonski jezik, čime smo, nadamo se, učinili još jedan korak na afirmisanju vrednosti nenasilja i među ljudima kojima je to maternji jezik. To nam je važno tim pre što je situacija u Makedoniji vrlo kompleksna i ozbiljna i stalno je prisutan lebdeći konflikt između osoba različitih nacionalnosti. Mišljenja smo da postoji velika potreba za delovanjem u toj regiji i da postojanje literature na lokalnom jeziku može biti od značajne pomoći u tome. Izdavanje priručnika na albanskom jeziku jeste sledeći korak planiran za tekuću radnu godinu.

Istraživačko putovanje po Srbiji i Crnoj Gori

Oktober i decembar prošle godine bili su vreme kada je obavljeno istraživačko putovanje po Srbiji i Crnoj Gori tokom koga su se članovi i članice naše organizacije sreli sa aktivistkinjama/tima brojnih nevladinih organizacija, mirovnih i ženskih grupa koje deluju na tim prostorima. Utisak je da su neposredni kontakti i «živ» razgovor sa ljudima nešto što jako doprinosi uspostavljanju kontakata, ali i njihovom održavanju i mogućoj saradnji sa onim organizacijama i pojedincima/kama koje želimo da podržimo i čija nam je podrška dosta važna.

Odložene aktivnosti

Dugo očekivani i planirani regionalni sastanak za ljude koji rade na izgradnji mira morao je biti odložen za početak naredne godine iako smo uspjeli da obezbedimo finansijsku podršku za tu aktivnost. Razlog odlaganja je činjenica da će nam finansijska sredstva odobrena za sastanak umrežavanja biti na raspolaganju tek tokom januara i februara 2003. godine.

Jedan od planiranih bazičnih treninga koji je trebalo da bude organizovan u prvoj polovini 2002. godine takođe je pomeren uprkos tome što je Savet Evrope (Council of Europe) odobrio projekat. No kako je njihov budžet nedovoljan da pokrije sve odobrene aktivnosti potrebno je da sačekamo trenutak kada će moći da se obezbedi novac za naš trening što nam iz ove perspektive izgleda dosta neizvesno.

Beogradski ured

Ured CNA u Beogradu, otvoren u julu prošle godine, prošao je kroz fazu konsolidovanja i «zahuktavanja» pa sada možemo reći da on funkcioniše punom parom uz dosta inicijative. Rad u jednoj organizaciji sa dve posebne kancelarije u dve države predstavlja veliki izazov svima u timu. Sa jedne strane vidimo to kao aktivno delovanje na različitim mestima u regionu bivše Jugoslavije čime još više podvlačimo važnost regionalnog rada, dok sa druge strane fizička udaljenost između Beograda i Sarajeva stavlja pred nas velike zahteve u smislu komunikacije i organizacije aktivnosti. Ipak, smatramo se spremnima da odgovorimo na takve izazove.

Kapaciteti

Radna godina koja je za nama bila je obeležena znatnim intenziviranjem aktivnosti, kao i proširivanjem polja na kojima delujemo. Takvo povećanje obima aktivnosti nije bilo praćeno povećanjem naših kapaciteta, pa smo došli u situaciju da isti broj osoba obavlja znatno više poslova, uz nejednaku raspodelu odgovornosti. S obzirom na radni plan za narednu godinu, koji takođe podrazumeva dodatno proširenje liste aktivnosti, biće neophodan rast našeg tima, pa se nadamo da će naredni meseci biti vreme kada će nam se pridružiti nove osobe u oba ureda, sarajevskom i beogradskom te da će na taj način situacija u kojima se nalazimo na granici potpune iscrpljenosti biti znatno manje.

Finansiranje

Obezbeđivanje finansijske podrške za aktivnosti, ali i operativne troškove dva ureda tokom prošle godine tražilo je dosta energije i kontakata s obzirom na povećani broj i nove vrste aktivnosti. Relativno smo zadovoljni ostvarenim vezama i novčanom podrškom koju smo dobili... Izvesno nezadovoljstvo prepoznajemo i u činjenici da zbog odgovora donatora na koje čekamo jako dugo mnoge aktivnosti moramo pomerati što dovodi do neravnomernog rasporeda dešavanja tokom godine. Takođe, za poslednje dve faze proširenog koncepta programa Trening za trenere/ice još uvek nismo obezbedili novac. Težnja za ostvarivanjem stabilnog i dugotrajnog finansiranja CNA i dalje ostaje naš prioritet koji ove godine ostaje nedostignut uglavnom zbog ponovnog odbijanja našeg projektnog predloga od strane Evropske Unije.

Ipak, jedan korak bliže tome jeste saradnja koju, od ove godine, imamo sa Ministarstvom inostranih poslova Švajcarske koje je pružilo finansijsku osnovu za realizaciju projekta «Suočavanje sa prošlošću», kao i za organizovanje dva bazična treninga. Nadamo se dugotrajnoj saradnji sa ovim partnerom jer imamo osećaj razumevanja i podrške za ono što radimo i kako radimo.

Pored dugogodišnjih partnera, kao što su Diakonisches Werk, Nemačko ministarstvo inostranih poslova, Berghof Stiftung, Quaker Peace and Social Witness i IPPNW, ove godine su nas po prvi put podržali i UNO Stiftung, te Quaker Hilfe.

Prošireni koncept programa Trening za trenere/ice podrazumeva pronalaženje mnogo obimnijih novčanih sredstava nego što je to bio slučaj ranije što znači mnogo posla oko traženja novčanih sredstava u ovoj i sledećoj radnoj godini, kao i proširivanje odgovornosti za to na još neke članove/ice našeg tima.

OKRUŽENJE U KOJEM CNA DELUJE

Avgust 2002

Bosno moja, ili ti jaooo

Šta se promenilo u Bosni i Hercegovini, se čini pitanjem na koje je uvek teško dati odgovor. U odnosu na 1997. godinu opšta infrastruktura je u dobroj meri izgrađena, struje, vode i telekomunikacionih ponuda ima u dovoljnoj meri, dok ostali ekonomski razvoj i dalje teži nuli. Nepravедno bi bilo zaboraviti da se napomene, da za razliku od samo nekoliko godina unazad, da se danas u prodavnicama može naći dosta prehrambenih artikala domaćeg porekla.

Vojno prisustvo stranih trupa je manje vidljivo nego što je to ranije bio slučaj, povratak izbeglica je po nekim podacima dostigao neverovatno visokih 50%, u odnosu na celu zemlju a neka predviđanja, između ostalih i OHR-a govore da će se proces povratka završiti do 2004. godine, ali diskriminacija manjina ostaje nadalje sveprisutna.

Razgovarajući nedavno sa jednim ranijim učesnikom našeg osnovnog treninga koji je TV i radio novinar, (donedavno na mestu spikera dnevnika na novoosnovanoj državnoj TV, pun izvorni naziv joj je *Public Broadcasting Service RTVBiH* - da, na engleskom!), o mogućnostima medijske prezentacije našeg projekta „Suočavanje sa prošlošću“, čuli smo da bi takvo što u BiH bilo nemoguće izvesti, jer CRA (*Communication Regulatory Agency* - u izvornom nazivu, ranije poznata kao *Independent Media Commission*) komisija (van dometa domaćih institucija vlasti) koja nadgleda rad medija, sprečava da se u medijima pominje tema „rat“. Svaki prekršaj navedenog pravila se kažnjava visokim novčanim kaznama (od kojih se Komisija samofinansira). Dakle prošlosti nema i nema o njoj da se priča, već treba da se sve gurne pod tepih i da se pravimo da se ništa nije desilo, a da se ljudi lepo okrenu budućnosti, ma kakva ona bila... Kako zalečiti rane rata, kako progovoriti o boli koju su ljudi sa svih strana osetili na svojoj koži, kako izbrisati nešto što je još uvek sveprisutno u glavama ljudi i iz čega ne znaju naći izlaz? Zaboraviti? Pa šta ćemo naučiti iz svega što je bilo, ako se ne osvrnemo zajedno unazad? Zaključaka će biti najmanje tri, međusobno suprotstavljenih jedni drugima, kao što je tri istorije i najmanje tri međusobno isključivih vizija buduće društvene zajednice u kojoj su svi i sve oštećeni-e vezani-e.

Bosanskohercegovački Ustavni Sud doneo je odluku 1.7.2000 kojom se delovi Ustava BiH entiteta proglašavaju neusklađenim sa Ustavom BiH, zbog kršenja principa konstitutivnosti naroda na celoj teritoriji zemlje. „ Sporazum o provedbi Odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine o konstitutivnosti naroda“ je napravljen, nepune dve godine kasnije, 27.3.2002, te je sada samo preostalo da se sprovede u delo.

Šta sadrže Ustavne promene?

One propisuju između ostalog:

- minimalan broj predstavnika konstitutivnih naroda u skupštinama (najmanje 4)
- distribuciju vitalnih političkih funkcija u koje spadaju: funkcije premijera, entitetskih parlamenata, predsednici Vrhovnog Suda i Ustavnog suda i javni tužioci. Od navedenih funkcija, predstavnici konstitutivnih naroda mogu imati najviše dve funkcije.
- predsednici i potpredsednici entiteta moraju biti iz različitih konstitutivnih naroda.
- Broj ministara u vladama entiteta je podeljen po nacionalnostima, obezbeđujući tanku većinu Srbima i Bošnjacima u entitetima u kojima su ti narodi najbrojniji.
- proporcionalna zastupljenost u javnim ustanovama (izvršna i sudska vlast), bazirana na popisu stanovništva iz 1991. godine

Visoki predstavnik je konačni tumač Sporazuma, sve dok ga parlamenti ne sprovedu u potpunosti - što valjda isti procenjuje.

Kada se pomenute odluke i sporazumi sprovedu u delo, ne samo da neće biti napravljen korak protiv diskriminacije manjinskih naroda, već će štaviše ona dobiti plašt tzv. „ustavne ravnopravnosti“, čime je zabetonirano trenutno stanje i napravljen ključni iskorak kojim se i mogućnost da u BiH ikada dođe do postojanja građanskog društva koje građane-ke ne bi delilo po etničkoj pripadnosti, nepovratno ukida.

Broj ministara, podeljen po nacionalnom ključu, teško da će uticati na postojeću diskriminaciju, niti na promenu društvene atmosfere, ali pruža argument onima koji će opravdanje za status quo, upravo tražiti u navedenim promenama.

U međuvremenu, birokratija, koju smo i sami iskusili na svojoj koži, korumpirana kao i dobar deo ostalih državnih struktura, čini život nepodnošljivim običnim građanima i građankama, čak i tamo gde ih se identifikuje kao većinski narod.

Krajem ove godine će se u Bosni i Hercegovini održati parlamentarni i predesdnički izbori, ovaj put opšti. Predizborne kampanje su već počele a sa njima i demagogije u cilju ostanka na vlasti ili dolaska na vlast. Dijalozi (ako se uopšte teko mogu nazvati) političkih protivnika (a svi su svima protivnici koje treba ne birajući sredstva pobediti) i imena kandidata na listama neverovatno podsećaju na one sa početaka devedesetih. U javnim suprotstavljanjima kandidata, glavni kamen spoticanja predstavlja pitanje da li je protekli rat u BiH bio agresija ili građanski rat. Sve govori da će uprkos nadama mnogih, malo šta biti drugačije u vladajućim strukturama i životima većine i nakon ovih izbora.

Bitno je napomenuti ovdje da su događaji 11.septembra 2001 u SAD dosta bitno uticali na stanje u BiH. To se prije svega odnosi na to da se BiH našla i na listi zemalja koje podržavaju međunarodni terorizam i u isto vrijeme u internacionalnoj antiterorističkoj koaliciji. Lokalna vlada se ne snalazi u nastaloj situaciji i često dolazi do otvranja društvenih konflikata i balansiranja između udovoljavanja interesima međunarodne zajednice, prije svega SAD, i jednog dijela lokalnog stanovništva koje čitav taj proces doživljavaju kao novu pojavu anitislamizma. Došlo je do povećane diskriminacije u domaćim i stranim institucijama ljudi koji imaju autentičan muslimanski izgled i pokrenute su masovnije istrage rada organizacija i stranih državljana iz islamskih zemalja.

Bosna u Evropi!

Opšte prisustvo reklama i proizvoda jedne svetske firme u BiH, stvara sličan nekim zapadnoevropskim gradovima. Radi se o Coca Coli koja je još pre nekoliko godina otvorila svoj pogon ovde u Sarajevu i poslednjih meseci svojim marketinško-monopolističkim potezima ugrožava tržište potiskujući domaće proizvođače prave mineralne vode, za razliku od Coca Colinog proizvoda koji je „karbonizovana i mineralizovana voda“. Nedavno odbijanje dobrog dela učesnika treninga na Jahorini da konzumira navedeni proizvod i ostale proizvode te firme, je kod osoblja hotela izazvalo zbnjenost.

Jugoslavija (Zajednica Srbije i Crne Gore)

Za razliku od Bosne i Hercegovine koja je barem zadržala svoje ime, za naziv zemlje u kojoj deluje CNA ured u Beogradu građani-ke još nisu sigurni-e... Naime, na putu je konstituisanje nove države (ili saveza?) između Srbije i Crne Gore, tačnije, konstituisanje ustavnih platformi do kojih se vrlo teško dolazi i putem kojih pojedini političari skupljaju poene. A kako građani-ke nazivaju sada svoju zemlju? Reklo bi se, svakako, ali mnogi se vrlo teško odvajaju od starog naziva - Jugoslavija pa ma šta to značilo...

Kako stoji stanje s nazivom, tako otprilike izgleda i politička i društvena scena na ovim prostorima - što će reći, vrlo zbnjujuće. Od silnih afera, skandala, prepucavanja, prepirki, razmirica, svađa između političara i stranaka, ne vide se mnoge stvari jer se ovi događaji dešavaju vrtoglavom brzinom; taman jedno prođe, drugo dođe, što izađe vrlo zamorno i na kraju, čak i nevidljivo... Kako

beše ona stara izreka - od šume ne vidi drveće... Tako, na primer, parlamentarna kriza u vidu oduzimanja mandata članovima DSS-a teško da može biti demokratski potez a koja može da ima vrlo ozbiljne posledice, afera "Pavković" (predsednik Koštunica smenjuje generala koji potom obznanjuje navodno planiranje upada vojske u Biro za komunikacije) navodi na pitanja postoji li ili ne zloupotreba službenih položaja najviših državnih funkcionera, odnosno neovašćenog postupanja osoba u njihovoj službi, te koliko možemo da govorimo o sigurnosti običnih građana-ki, a trvenja između DOS-a i DSS-a uzimaju maha pa čak i pri ustanovljenju Anketne komisije koja treba da ispita pomenutu aferu i navode o prisluškivanju predsednika V. Koštunice i o planiranju upada vojske u Biro za komunikacije.

Kako će se na jesen održati predsednički izbori u Srbiji, predizborna kampanja je već počela da se zahuktava. Kako se čini, napetost je sve veća, a govor mržnje samo doprinosi šarolikosti ovog folklora. Da sve ovo više liči na pozorište, potrudili su se ljudi iz Miloševićeve partije, SPS-a i NS-a koji su pomenutog predložili za predsednika Srbije, a koji je, pak, predložio Šešelja... Da nije tragično, bilo bi smešno.

Vanredni lokalni izbori su se održali na jugu Srbije (Preševo, Bujanovac, Medveđa) i umesto da se situacija na neki način reguliše, ona biva sve turbulentnija - različite političke struje lome svoja koplja preko ovog dela Srbije - prvenstveno se lome između Koordinacionog tela Vlade Srbije i Nebojše Čovića sa jedne strane, i lokalnog DOS-a i Demokratske stranke, s druge strane.

Potpirivanje nacionalnih strasti, huškanje protiv "onih drugih" koje podstiču određeni (pojedinci) političke opozicije je samo jedna od slika političke scene. U ovom smislu, na žalost, ne izostaju ni propitivanja etničkog porekla političara i njihovih rođaka(!?). Tako Velimir Ilić, predsednik Nove Srbije i gradonačelnik Čačka izjavljuje da mu je "sumnjivo" Labusovo prezime, da nije "čuo da se neko u Srbiji preziva Labus", a da slab rad republičke vlade objašnjava, između ostalog, hrvatskim poreklom Gorana Novakovića, bivšeg ministra energetike, i muslimanskim poreklom muža gradonačelnice Beograda, Radmile Hrustanović...

Pitanje Sandžaka i Vojvodine je i dalje prisutno pa se mnogi potezi tumače s velikom dozom skepse, sumnjičenja, te isključivo kao separatizam. Ide se do te mere da neki pojedinci uvođenje bosanskog jezika u Sandžaku vide bezrazložnim jer je to samo promena "nekoliko reči i akcenata"...

Ova država se nalazi, kako se kaže, u "tranziciji", tako da i to pleni pažnju običnog-e građanina-ke; od toga šta se dešava s privatizacijom, kreditima, da li idemo ka privredno-ekonomskom oporavku, da li se politika vodi ka pravom smeru, pa do onoga - hoće li biti struje ove zime i pored velikih poskupljenja, pitanje koje već postaje klasika pred svaku zimsku sezonu. Svakako važnu stavku u funkcionisanju države jeste postojanje stabilne valute, te uvođenje pouzdanog bankarskog sistema čega nije bilo dugi niz godina.

Pravne regulative (ne) zaobilaze (n)i nevladine organizacije. Naime, njihov status u ovoj državi još nije rešen. Kad je počeo da deluje CNA ured u Beogradu u leto prošle godine, bilo je reči da će zakon biti vrlo skoro izglasan. Još jedna godina je prošla, a to se nije desilo. To, naravno, otežava funkcionisanje organizacije jer ne postoje izričita prava niti obaveze prema kojima se može ophoditi na adekvatan način. Samim tim, organizacije nisu zaštićene od donošenja nekih drugih regulativa koje mogu biti vrlo problematične u sprovođenju njihovih aktivnosti...

Makedonija pred parlamentarnim izborima

Polovinom avgusta ove godine je bila prvo godišnjica tzv. Ohridskog sporazuma, kojim su zaraćene strane u Makedoniji dogovorile obustavu ratnih dejstava u zamenu za ustavne promene koje je albanska strana zahtevala, usmerene ka uspostavljanju ravnopravnosti Albanaca-ki u Makedoniji. Na jesen slede parlamentarni izbori u Makedoniji, koji se pripremaju u atmosferi straha i nesigurnosti, jer oružani incidenti postaju sve učestaliji, a retorika političkih stranki sve tvrđe u nameri da homogeniziraju stanovništvo na etničkoj osnovi i predstave se kao zaštitnici istih.

Tokom nedavne posete Makedoniji, zbog radnih sastanaka sa grupama učesnica-ka programa Trening za Trenere-ice, čuli smo o neodlučnosti naših prijatelja-ica tamo u pogledu izbora, tj. nepostojanju

stranke kojoj bi ukazali poverenje. Tokom boravka u Skoplju, svako veče se čula sporadična pucnjava, a jedno veče je kuršum uleteo i u kuću u kojoj smo boravili, razbivši prozor i zabivši se iznad kreveta u kojem je jedna od učesnica sastanka inače spavala. Iako niko nije bio u prostoriji kada se to dogodilo, događaj je proizveo popriličnu dozu straha, i što je valjda najgore, trajan osećaj nesigurnosti. U razgovoru sa policijom, bili smo iznenađeni da oni nisu odmah optužili „albanske teroriste“, za napad kojem je bila izložena policijska patrola u blizini kuće (pa je tako izgleda došlo do toga da metak slučajno uleti u kuću). Mladi policajci izgledali su poprilično bespomoćno u svojim pancirnim štitnicima, sa automatskim puškama, koje su uviđavno odložili kada su ušli u kuću.

Prethodni dan, tokom prijave privremenog boravka u policijskoj stanici, prisustvovali smo sceni u kojoj je, očigledno viši policijski činovnik, pred svima nama prisutnim u čekaonici stanice, rekao starijoj ženi koja je uplakana sedela pored nas, da sutra njemu lično donese 2500 denara (ca 40 EUR), kako bi on pustio njenog sina uhapšenog zbog krađe, iz istražnog zatvora. Razgovarajući o upravo doživljenom sa prijateljima iz Makedonije, idući niz ulicu, prošli smo pored jednog od brojnih grafita koje se u Skoplju mogu videti, sa porukom „Smrt za Šiptari“. Pokazavši prstom na nju pogledao sam prijatelja Albanca sa kojim sam hodao, na šta je on samo odmahnuo glavom i rekao „to je već normalno“.

Stanje u Tetovu je naizgled mirno i uobičajeno, ljudi se slobodno kreću gradom, kafići su puni. Ipak čuli smo da se puno toga promenilo od prošlogodišnjeg oružanog sukoba, da je ekonomija propala, a da su nepoverenje i strah i dalje vrlo izraženi, posebno u selima, od kojih su neka postala zabranjena mesta za pripadnike druge glavne nacionalnosti (Albance-ke ili Makedonke-ce). Osećaj da „nije još završeno“ prevladava među ljudima, što dodatno predstavlja prepreku pokušajima izgradnje poverenja i komunikacije između dve strane.

Problemi neverovatno rasprostranjene korupcije, „partizacije“ države (u javnim službama mogu raditi samo politički podobni, oni sa odgovarajućom članskom kartom političke stranke), pad društvenog proizvoda, ostaju u senci međuetničkog nepoverenja i straha od nastavka oružanih sukoba.

Prethodna godina je prepuna skandala, od kojih možda najbizarniji oličava sam ministar unutrašnjih poslova Makedonije, koji neprestano radi na stvaranju raznih specijalnih jedinica policije, paravojnog karaktera, koje se nazivaju maštovitim imenima divljih životinja. Sam ministar se u maju ove godine na pokaznoj vežbi takve jedne jedinice, prihvatio teškog pešadijskog oružja i opalio rafal od kojih je povređeno nekoliko zvanica, uključujući ženu prevodioca francuske ambasade, načelnika skopske policije, jednog pripadnika specijalne jedinice i jednu novinarku skopskog Dnevnika.

Predstojeći septembarski izbori ne nagoveštavaju dobro, bez obzira na njihov ishod. Ipak primeri saradnje pripadnika-ca različitih zajednica postoje i opstaju uprkos strahu i tihom pritisku sredine koja sa podozrenjem gleda na takve poduhvate.

Kosovo

Formiranje kosovske vlade nakon višemesečnih pregovora sprovedenih po održavanju parlamentarnih i predsedničkih izbora pre godinu dana, je svakako najznačajniji događaj u protekloj godini. U nemogućnosti da jedna politička stranka obezbedi apsolutnu većinu u parlamentu, na kraju je sklopljen dogovor po kojem su glavni konkurenti na kosovskoj albanskoj političkoj sceni, podelili među sobom funkcije predsednika, predsednika parlamenta i vlade.

Za Albance na Kosovu trenutno najbitnije pitanje ekonomskog napretka, nije puno uznapredovalo na putu rešenja, a ovih dana avgusta ga po doživljaju važnosti prestiže pitanje hapšenja i optužnica protiv visokih komandanata bivše UCK. Jedan sada visoki oficir Kosovskog zastitnog korpusa, je pritvoren, jer se tereti za mučenje i ubistva pet ljudi.

Istovremeno, lider Alijanse za budućnost Kosova, treće po snazi parlamentarne stranke u kosvskom parlamentu, Ramuš Haradinaj, optužen je za oružani napad na jednu albansku porodicu 2000. godine.

Velike nasilne demonstracije Albanaca su usledile protiv ovih postupaka međunarodnih javnih tužilaca i UNMIK vlasti (koja svaku odluku vlade, predsednika i parlamenta može učiniti ništavnom),

optužujući ih da su optužbe protiv UCK lidera usledile po nalogu Beograda, tj. srpskih i jugoslovenskih vlasti.

Celokupna situacija taktički odgovara radikalnijim strujama u okviru albanske političke elite, mobilizirajući narod i potiskujući probleme kao što su pronevera miliona evra u kosovskoj Elektroprivredi, hroničan nedostatak struje i ekonomski šok usled povlačenja velikog broja vojnika i stranih humanitarnih radnika koji su svojom potrošnjom održavali ekonomski život. Dugoročno, ukoliko se sukobi sa UNMIK-om nastave, kredibilitet kosovskih institucija, koje kao i ondašnji mediji podržavaju demonstracije, će neminovno padati.

Dok su Albanci zaokupljeni svojim problemima, ostale etničke zajednice su zaokupljene životnim pitanjima očuvanja identiteta, nedostatka slobode kretanja i sl. Povratak nealbanskih izbeglica na Kosovo se praktično uopšte ne odvija, a nedavnoj obnovi srpskih kuća u jednom selu na Kosovu, gde su se izbeglice trebale javiti, je usledio bombaški napad u kojem je 5 kuća srušeno i dva američka vojnika su bila povređena.

Bošnjačka zajednica, koja uglavnom naseljava oblast oko Prizrena na jugozapadu, se oseća izloženoj pokušajima asimilacije i albanizacije. Srpska zajednica raštrkana u nekoliko enklava i naseljena na severu i time sa sigurnim pristupom Srbiji živi u strahu od moguće nezavisnosti Kosova, što bi gotovo sigurno dovelo do masovnog odseljavanja u užu Srbiju.

Hrvatska

Vest decenije u Hrvatskoj je po svoj prilici rezultat novog popisa stanovništva, po kojem je u Hrvatskoj svega 4,04 odsto Srba, naspram predratnih 12,2 odsto. Mnogi desničarski političari su ovaj podatak proglasili najlepšom veću decenije, dok je hrvatska vlada uzdržano regovala, shvatajući da ovaj podatak može biti iskorišten protiv Hrvatske, jer nedvosmisleno upućuje na jednu od konsekvenci, a po mnogima i cilj tzv. „domovinskog rata“. Nova stara hrvatska vlada nedavno iznova proglašena nakon raskida sa jednim od 7 pređašnjih koalicionih partnera, je pritešnjena raspoloženjem javnog mnjenja koje se uveliko okrenulo protiv nje zbog slabih ekonomskih rezultata vladavine i povećanog broja nezaposlenih. Nacionalistička opozicija koristi situaciju i mobiliše svoje pristalice, sužavajući manevarski prostor vladi, koja se trenutno nalazi u graničnom sporu sa sve tri susedne države iz nekadašnje Jugoslavije, SR Jugoslavijom, Bosnom i Hercegovinom i Slovenijom. Izgleda da se granični incidenti koriste kao povod za prikupljanje populističke podrške vladi, što je delom slučaj i u susednim zemljama (pogotovu Republika Srpska/BiH).

Ulazak Hrvatske u međunarodne institucije i povratak ugleda zemlje nakon katastrofalne vladavine Tuđmanovog režima, su zasluge sadašnje vlade koje su već potonule u zaborav. Sam ugled zemlje je dosta narušen i skandaloznim postupcima odgovornog sudije u procesu za ratne zločine nad zarobljenim Srbima tokom 1992. godine u Splitu, koji se u najmanju ruku mogu okarakterisati kao pristrasni spram optuženih pripadnika hrvatske vojske. Pitanje „Da li se u odbrambenom ratu mogu počinuti ratni zločini?“ još uvek nije zatvoreno u širokoj hrvatskoj javnosti.

Iako do sledećih izbora ima skoro godinu i po, opasnost od povratka na vlast starih „patriotskih“ snaga je vrlo velika.

BUDUĆE AKTIVNOSTI

U periodu od septembra do decembra 2002. godine radićemo na III, IV, V i VI fazi programa *Trening za trenere*, započemo rad na nastavku pilot-projekta «*Suočavanje s prošlošću*» i organizovaćemo jedan ili dva *Osnovna treninga iz nenasilne razrade konflikata*. Ovi *Osnovni treninzi* su upitni, kako još uvek nismo dobili finansijsku podršku za njih.

Radni plan za 2003. godinu

	URED U BEOGRADU	URED U SARAJEVU
januar	Trening za trenere 2002-2003 Faze: VII i VIII	
februar		Sastanak umrežavanja
mart		Osnovni trening iz nenasilne razrade konflikata (SA1)
april		Početak projekta «Suočavanje s prošlošću» u Bosni i Hercegovini
maj		Osnovni trening iz nenasilne razrade konflikata (SA2)
jun	Osnovni trening iz nenasilne razrade konflikata (BG1)	Trening za trenere 2003-2004 Faze: I, II, III, IV, V i VI
jul		
avgust	Osnovni trening iz nenasilne razrade konflikata (BG2)	
septembar		
oktobar	Nastavak projekta «Suočavanje s prošlošću» u Srbiji i Crnoj Gori	
novembar		
decembar		

O nastavku projekta «Suočavanje s prošlošću»

Projekat «Suočavanje sa prošlošću» bi trebao da se nastavi u narednom periodu i aktivnosti bi se proširile na Crnu Goru, BiH i Hrvatsku. Period od avgusta 2002 do januara 2003 predviđen je za dodato istraživanje potreba i mogućnosti za realizaciju projekta u BiH i Crnoj Gori i za nastavak projekta u Srbiji. Nakon izbora gradova i mjesta pogodnih za održavanje tribina i pronalaženja lokalnih partnera i učesnika - bivših vojnika, kao i modusa samih aktivnosti, predvidili smo da bi do realizacije samih aktivnosti došlo, u BiH u periodu april/maj 2003, dok bi se u Srbiji i Crnoj Gori aktivnosti dešavale u periodu oktobar/novembar/decembar 2003.

U Hrvatskoj bi organizaciju tribina vodio Centra za Mirovne Studije(CMS)- Zagreb, sa kojima smo dogovorili blisku saradnju na cjelokupnom projektu «Suočenje s prošlošću». Predviđen je sastanak koji bi se trebao desiti krajem 2002 u Zagrebu, gdje bi osim daljnjih dogovora vezanim za projekat, CNA napravio prezentaciju svoga rada i iskustava sa tribina održanih tokom juna 2002 u Srbiji, članovima i polaznicima CMS i drugim zainteresovanim NVO-ima iz Hrvatske.

LIČNE REČI I VIĐENJA

I nakon pet godina: talasi!

lična priča - Nenad Vukosavljević

Petog septembra će biti tačno pet godina otkako sam došao u Sarajevu, tada prvi put sa namerom da boravim u ovom gradu, ne znajući tačno koliko dugo će to biti i šta se iz tog početka rada u koji sam uložio mnogo truda, može izroditi.

Nakon nepunih četrnaest godina odsustva/izgona iz Beograda, mog grada, moje kuće, pripremam se da se tamo vratim u oktobru ove godine. O povratku u Beograd intenzivno razmišljam još od oktobra 2000. godine, tj. pada ondašnjeg režima. Mislio sam da će on uslediti brže no što jeste, ipak sam morao sačekati da napunim 35. godina i time budem prestar da bih potpao pod udar zakona o vojnoj službi. Razmišljanja o povratku se ovih dana sve češće prožimaju sa razmišljanjima o odlasku iz Sarajeva. Iako se nikad ovde nisam u potpunosti osetio kod kuće, slično kao što je to bilo dok sam živio u Hamburgu, shvatam da sam sebi ovde izgradio neki mali dom koji se sastoji iz grupe meni bliskih ljudi sa kojima zajedno radim i živim, i ove naše tople „CNA“ kućice na steni, stalno ozvučene šumom i povremenom jekom rečice koja ispod nas protiče. Ko je ovde bio, razumeće o čemu govorim.

Ispisujući ove redove, prožima me neka tuga, iako znam da ne idem daleko. Gledajući unazad u šta se Centar za nenasilnu akciju pretvorio zadnjih godina, od jednog čoveka koji je u istoj prostoriji, u delu odvojenim ormanom spavao, a u drugom imao „ured“, osećam se ponosnim i što sam bio tu od početka i što sam dobrim delom doprineo da budemo i činimo to što je danas slučaj. Dok ovo pišem, u delu prostorije u kojoj sam nekoć spavao, se odvija evaluacija treninga koji je četvoro ljudi radilo.

Neki koji su pročitali prvi izveštaj iz novembra 97-e su se šalili na moj račun, zbog rečenice koju sam u lamentu tada napisao, da mi se ponekad čini da se bavim sizifovim poslom. Momenti očaja i besa zbog nasilja sprovedenog tokom zadnjih godina u ovim „našim krajevima“ od strane onih koji imaju moć oružja i moć manipulacije, se redovno ponavljaju i izazivajući da mi se učini da kap u moru, koje nas nekoliko iz CNA i još par desetina prijatelja širom regiona stvara, nestaje bestragom. Ipak, iskustvo me je naučilo da sve što izgradimo u našoj gradni mira, odoleva izazovima nasilja i mržnje, preživljava ih i suprotstavlja im se. Vidim sve više ljudi koji samostalno, promišljeno i samouvereno deluju tamo gde žive, stvarajući protutežu potencijalu manipulacije. Vidim da kapi u moru stvaraju male talase, koje doživljavam kao nadu i koje me obavezuju i daju mi snage da istrajem.

Jeste, podosta patetično, ovo što gore napisah, što verujem i nije baš uobičajeno za mene, ali morao sam da ugradim deo osećanja koja imam u ovaj jubilarni peti godišnji izveštaj. Hvala svima koji su mene i nas sve u CNA podržali i radili sa nama, verujem da smo opravdali očekivanja i radujem se sledećem izlivu osećanja za naredni jubilarni deseti izveštaj. A, možda i ranije...

u Sarajevu, 6.8.2002

PRILOG

ČETIRI POGLEDA

OD PROŠLOSTI - OTKUD JA U RATU, KA BUDUĆNOSTI - KAKO KA TRAJNOM MIRU?

maj-juni 2002

Uvod

U maju i junu 2002. održane su četiri tribine na teritoriji Srbije (sa Vojvodinom) u okviru projekta "Speaking Tour: Dealing with the Past". Gradovi odabrani za ove četiri tribine bili su Indija, Niš, Novi Pazar i Kragujevac. Učesnici tribina bili su četvorica učesnika u ratovima koji su se vodili na prostoru bivše Jugoslavije, po jedan iz Hrvatske, BiH i dvojica iz Srbije.

Potreba da se na prostorima ex-SFRJ započne intenzivniji rad na preispitivanju minulih događaja, sagledavanju njihovih uzroka i posledica, promišljanju o mogućnostima izgradnje trajnog mira, kao i sa suočavanjem sa sopstvenom odgovornošću za prošlost i budućnost kod građana/ki je jedan od osnovnih razloga zbog kojih je ovaj projekat nastao.

Projekat nazvan "Speaking Tour: Dealing with the Past" (Četiri pogleda - Od prošlosti, ka budućnosti) uobličen je kao probna faza, koja je imala zadatak da između ostalog, ponudi

preporuke za dalji rad na ovom problemu u okviru ovog ili sličnih pristupa koji bi se u narednom periodu trebali dešavati na prostorima bivše SFRJ koji su bili zahvaćeni ratnim dejstvima i njihovim posledicama.

Projekat je finansijski podržalo Švajcarsko Ministarstvo inostranih poslova koje nam je ukazalo poverenje i dalo potpunu slobodu u inicijativi i kreiranju procesa što nam je pomoglo ostavljajući nam mogućnost da se usredsredimo na analizu onoga što mi smatramo bitnim za dalji rad na ovom problemu. Ovakva vrsta podrške donatora, netipična za naše okolnosti, veoma nam je značajna.

Rezultati ovog projekta zahtevaće još mnoge analize što našeg tima, što drugih ljudi i organizacija koji se ovom problematikom bave. Naš sadašnji osećaj je da su nam, uz mnoge probleme i nedostatke, očekivanja daleko premašena.

O učesnicima i strukturi tribina

Učesnici ovih tribina bili su:

Adnan Hasanbegović iz Sarajeva - učesnik u ratu kao pripadnik Armije BiH od 1992. do 1995. godine. Danas mirovni aktivista zaposlen u Centru za nenasilnu akciju Sarajevo.

Gorgan Bodog iz Zagreba - Kao pripadnik Zbora narodne garde učestvovao u ratu u Hrvatskoj od 1991. do 1994. godine. Aktivista Centra za mirovne studije u Zagrebu, trenutno radi

na osnaživanju civilnih inicijativa u Hrvatskoj i širem regionu.

Nebojša Jovanović iz Beograda - U ratnom sukobu u Hrvatskoj učestvovao kao pripadnik rezervnog sastava JNA od 1991. do 1992. godine. Autor je knjige "Idemo na Zagreb - dnevnik sa rezervistima" a sada radi kao urednik za istoriju u Zavodu za izdavanje udžbenika.

Saša Dujović iz Beograda - Dobrovoljac u Srpskoj gardi i Vojsci Republike Srpske u periodu

od 1991 - 1995. Radi u Udruženju ratnih vojnih invalida Srbije (RVI).

Iako je prvenstvena namera (i u predlogu projekta) bila da na tribinama budu trojica učesnika odlučili smo se za varijantu četvrte osobe (tj. druge osobe iz Srbije) jer smo želeli ukazati i na to da i unutar neke nacionalne grupacije ima mnogo različitih pogleda na iste događaje koji mogu biti ne samo nacionalno obojeni već i vrlo individualno, počev od same (ne)motivacije koja je te ljude u rat dovela.

Voditeljica Katarina Katanić iz Kragujevca vodila je sve četiri tribine. Naša procena je bila da je izbor jednog/e voditelja/ice za sve tribine ove pilot-serije dobar potez jer umnogome olakšava i doprinosi izgradnji sugurnog prostora za komunikaciju između samih učesnika a i sa CNA timom i ostalima uključenim u projekat te samim tim i otvara više mogućnosti za analizu pojedinačnih tribina i više prostora za preispitivanje i samokritiku. Pored toga što se Katarina profesionalno bavi novinarstvom, bitno je pomenuti da je ona jedna od učesnica našeg

bazičnog treninga i polaznica Treninga za trenere/ice koji je trenutno u toku.

Tribine su bile unapred strukturisane prema ciljevima koje smo uvrstili u prioritete i koje smo želeli da pokrijemo u okviru same tribine. Naziv tribina bio je: **od prošlosti OTKUD JA U RATU, ka budućnosti KAKO KA TRAJNOM MIRU?** I sam tok tribina kretao se po tom redosledu: učesnici su posle uvodnog predstavljanja redom odgovarali na pitanja "Otkud ja u ratu i kako mi je bilo" iz što ličnijeg ugla, pričajući o događajima iz rata i svojim doživljajima i osećanjima koja su ih pratila; u drugom delu davali su svoja viđenja "suočavanja s prošlošću", prepreka i podsticaja za izgradnju trajnog mira na prostorima s kojih dolaze; treći deo se sastojao iz razgovora s publikom, gde su posetioci/teljke tribina mogli/e da postave pitanja učesnicima, iznesu svoje stavove i da govore o nekim svojim iskustvima vezanim za ovu temu, i završne reči učesnika kroz odgovor na pitanje "Trajni mir, kuda dalje...?" Ponuđena ja i kutija za pisane poruke publike upućene učesnicima i organizatorima tribine.

Pojedinačne tribine

Indija

3.6.2002.godine, sala gradske biblioteke u Indiji

Opredelili smo se da prva tribina bude održana u Indiji, vojvođanskom gradiću vrlo specifične strukture (verske, nacionalne, socijalne) i zanimljive novije političke istorije. Sadašnji gradonačelnik Indije (najmlađi gradonačelnik u SRJ) je bio učesnik CNA treninga i osoba je od poverenja, te smo zbog očekivane snažne podrške lokalnih vlasti odlučili da prva tribina bude upravo u Indiji. Podrška se, pored tehničke i savetodavne ogledala i u samom dolasku gradonačelnika sa svojim

bližim saradnicima na tribinu. Ova nam je saradnja bila veoma značajna i osnažujuća što nam je na prvoj tribini koju radimo bilo veoma potrebno.

Na tribini je bilo prisutno sedamdesetak ljudi (koliko i jeste kapacitet sale biblioteke) što je, po rečima lokalnih partnera, veoma dobra posećenost za Indiju, gde na tribinama obično bude 30 do 50 ljudi. Veoma ugodan ambijent biblioteke, knjige na policama po zidovima, učesnici u istoj ravni sa posetiocima, učinili su da atmosfera na tribini bude

veoma konstruktivna i opuštena što je godilo i učesnicima i gledalištu. Tribina je izazvala veliku pažnju kod posetilaca što nam ukazuje na neinformisanost ljudi o minulim događanjima kao posledice ratnog i postratnog tabuiziranja i izbegavanja tema koje se bave "drugom stranom", i/ili očekivanje da će neko preuzeti inicijativu za ono što i sami smatraju potrebnim. Pitanja i komentari posetilaca/teljki bila su vrlo šarenolika, od ocena da ovakve skupove treba podržati i učesteliti, preko odnosa prema patriotizmu pa do pitanja o "novom svetskom poretku" i njegovom uticaju na sva dešavanja u svetu. Tribina je trajala tri puna sata. Veoma su slikovite i izjave iz radio ankete urađene odmah posle tribine i sutradan na slučajnom uzorku građana/ki. Evo nekih izjava:

- *Korisno je ovo. Eto sastali su se, popričali su! Jedan od njih je lepo rekao da je to dug proces, ali čim su oni seli, to već nečemu vodi. Već je to lepo. Svideo mi se onaj mladić iz Zagreba...*

- *Kamo sreće da ste ovakvu anketu vodili pre 10 godina, devedesete godine. I da su bili ovakvi razgovori. Bolje od ovoga svega bi bilo. Ovo je dobro što se pokušava sada ali trebalo je i ranije da razgovaraju sve nacije. Možda bi sve bilo drugačije. Slobodno bi se kretali ovim prostorima, industrija ne bi bila uništena...*

- *Postoje ljudi političari koji to zakuvavaju. To im je posao, od toga žive, time se bave. Amerika prva pa onda dalje.*

- *Treba razgovarati. Ja sam u stvari dobila jedan zaključak nakon cele ove večeri - da se posle II svetskog rata sve zataškavalo i ćutalo i tako je to trajalo dok jednom nije buknuo. E sad sve treba lepo raspraviti, do detalja, komunicirati, sve vratiti i napraviti neki red, na svoje mesto. Sve ljude koji su napustili svoja ognjišta vratiti na njih. Da ne bi stalno težili za osvetom i povratkom na svoje. Inače će stalno to tinjati i sigurno će za 20 - 30 godina nešto opet da bukne.*

- *Lepa tribina i korisna. Pristalica sam toga da se o svemu razgovara, makar se različito mislilo ali kroz razgovor će se neko srednje rešenje, dobro za sve, uvek postići.*

Niš

12.6.2002. godine, Velika sala Skupštine grada Niša

Pred oko 60 posetilaca održana je i druga tribina u nizu. Tribina je trajala skoro tri i po sata, što zbog opširnosti učesnika, što zbog vrlo aktivnog učešća gledališta u razgovoru. Sam tok razgovora bio je vrlo oscilirajući. Prvi deo je delovao usporenije i razvučenije što je uticalo na grupnu dinamiku učesnika i stvorilo neku opuštenu atmosferu u sali. Zanimljivo je da je na tribini bilo prisutno i nekoliko osoba u majicama ekstremne srpske desničarske organizacije OBRAZ, poznate u Srbiji po aktivnostima vezanim za Afirmaciju lika i dela Radovana Karadžića i opstrukciji tribina koje se bave pitanjima suočavanja s prošlošću na putu ka izgradnji trajnog mira. Neopstruktivne reakcije te grupe (slično je bilo i na drugim tribinama) mogu biti povezane sa atmosferom i emocijama koje su bile veoma prisutne u izlaganjima učesnika. Ova nam situacija ukazuje na prednosti pristupa iz ličnog ugla učesnika i kroz kritički osvrt na zajednicu iz koje dolaze. To otvara prostor za isto to kod gledalaca i samim tim doprinosi izgradnji atmosfere za suočavanje sa sopstvenom odgovornošću u minulim dešavanjima. Deo predviđen za pitanja i komentare gledalaca/teljki

bio je dosta dinamičniji i ispunjen veoma konstruktivnim pitanjima iz publike uz nekoliko emotivnih izlaganja ljudi koji su direktno pogođeni ratnim dešavanjima. Evo nekih od pitanja koja su se čula na tribini:

- *Da li imate mišljenje o sarajevskom (nedeljniku) "Dani" i koliko kultura pomaže u svemu ovome što radite?*

- *Kakav je vaš odnos i stav prema Haškom tribunalu? Da li ste lično učestvovali u nekom od zločina?*

- *Zašto onda ratujemo? Da li je bilo ovakvih mišljenja i onda?*

- *Da imate mogućnosti odlaska u Zapadnu Evropu da li biste to učinili?*

- *Kada ste prvi put osetili splasnjavanje negativne energije (pitanje za Gordana)?*

- *Koliko su ljudi koji pišu udžbenike svesni svoje odgovornosti (pitanje za Nebojšu)?*

- *Da li ste nacionalisti?*

- *Da li bi sada kada si postao vernik, posle svega, ponovo uzeo oružje u ruke (pitanje za Adnana)?*

Novi Pazar

17.6.2002. godine, Svečana sala Skuštine Opštine Novi Pazar

Tribina u Novom Pazaru pred pedesetak građana/ki za nas je po dinamici i sadržajnosti možda najbolje strukturisana tribina. Dužina izlaganja učesnika i prostor za komunikaciju s publikom bili su veoma dobro vremenski raspoređeni. Nije postojao osećaj da nešto traje predugo što povezujemo sa vrlo sadržajnom evaluacijom posle prethodne tribine gde smo se kroz osvrt na mnoge stvari koje su nam se dopale i one koje sa kojima imamo poteškoću dotakli i tribine koja se trebala desiti u N.Pazaru. Zbog tehničkih problema u toku puta koje su imala dvojica od učesnika tribina je počela sa zakašnjenjem od pola sata što nam je predstavljalo poteškoću ali nije uticalo na dobru interakciju sa publikom koja je postojala u toku cele tribine. Deo tribine posvećen razgovoru sa publikom je protekao u nekoj vrsti prijateljske razmene mišljenja uz dobrodošlice i podršku osoba koje su se javljale da nešto pitaju ili kažu. Čula su se veoma konkretna i važna pitanja kroz koja je, zajedno sa učesnicima artikulirana jasna antiratna poruka veoma potrebna za osnaživanje lokalnih ljudi koji su zbog svog stava već dugo gurani na margine društvenih procesa. Vrlo nam je prepoznatljiva potreba kod građana/ki za izgradnjom sigurnog prostora u kome se o ovome može razgovarati. Tako i priča jednog od prisutnih o svome bratu koji je poginuo na transporteru JNA u Splitu na početku rata i da on zbog toga "... lako ne

oprašta!", izrečena jednom od učesnika i jednom od nas (organizatora/ki) nasamo posle tribine, dovoljno o tome govori.

Dan posle tribine je na slučajnom uzorku u N.Pazaru sprovedena anketa o informisanosti ljudi o tribini (da li su čuli za nju?) i njihovim stavovima po pitanju suočavanja s prošlošću i načinu na koji se to radi (na ovoj tribini).

Evo nekih od izjava:

- *Na nekoj od privatnih televizija gledala sam snimak tog razgovora. Bila sam iznenađena da na istom mestu, zajedno mogu da sede oni koji su u ratu bili na različitim stranama, ali i obradovana da vreme našeg ludila prolazi.*
- *Nisam bio na tribini, niti sam gledao na televiziji, video sam samo plakate izlepljene po gradu. Mislim da je to dobar potez, ako se političari ne razumeju ili ne žele da se razumeju. Običan narod hoće da razgovara, pod uslovom da su učesnici tribine obični ljudi.*
- *Koliko sam video na televiziji u sali nije bilo političara, a oni su prvi trebali da je čuju.*
- *Sve mi je ličilo na pranje ratničkih biografija. Očekivao sam mnogo iskreniju priču. Ne znam, možda se varam.*
- *Nemam posebno mišljenje. Takve priče me ne interesuju jer ne volim da se sećam užasa. Ko to voli neka sluša.*
- *Pokajanje mora nekada da stigne i od nekog da krene. Kad neće od onih koji su nas uvukli u nesreću, neka krene onda od onih koji su iz ko zna kojih razloga učestvovali u tome.*

Kragujevac

24.6.2002. godine, Velika sala Doma Sindikata u Kragujevcu

Četvrta i poslednja tribina u ovom nizu obeležena je nizom poteškoća i specifičnosti ali i otvaranjem nekih novih pitanja za analizu u pripremi za dalji rad na ovom projektu. Naime, jedan od učesnika (Saša Dujović) je zbog zdravstvenih završio u bolnici te stoga nije mogao da prisustvuje na tribini. Pored toga Udruženje ratnih vojnih invalida Kragujevca je pokušalo da spreči održavanje skupa bez jasnog obrazloženja što nam je stvorilo neku vrstu presije na početku tribine. Zbog toga je bilo i pojačano prisustvo policije u i oko sale u kojoj se tribina održavala. Moramo da napomenemo da je to bio jedan od najtoplijih dana u ovoj godini i da nam je svima bilo jako vruće.

Tako otežavajuće okolnosti stvorile su nam neku vrstu nelagode koja je brzo nestala kada je razgovor počeo. I sami ljudi iz Udruženja RVI su pažljivo ispratili tribinu i učestvovali u razgovoru na njoj uz par prekidanja govornika da bi izrekli svoje mišljenje. Još jedna poteškoća koja se desila je reakcija jedne novinarke iz publike koja je demonstrativno napustila salu da bi pokazala svoj revolt što Katarina Katanić vodi ovu tribinu, kojoj je dotična novinarka odrekla kredibilitet zbog njenog ranijeg angažmana u novinama bliskim predašnjem režimu. Na tribini je bio prisutan i veliki broj novinara/ki i lokalnih i globalnih medija (oko 30) što nam je posebno koristilo u našim namerama da dopremo do što većeg broja ljudi s obzirom da na tribini nije bilo mnogo posetilaca

(oko 70 sa novinarima). Lične priče učesnika izazvale su veliku pažnju i kod posetilaca iz Udruženja RVI i kod ostalih građana/ki prisutnih na tribini. Naš koncept toka tribine otvorio je mogućnost za otvoren razgovor i o vrlo "gorućim" pitanjima koja su dolazila iz publike. Čitav kontakt sa publikom bio je jako nabijen emocijama. Dosta ljudi je imalo potrebu da postavi pitanje ili da nešto kaže tako da je mikrofona za publiku bio dosta tražen. Čula su se tu najraznornija pitanja o ratnim dešavanjima, o ličnim stavovima učesnika o budućnosti, o tome da li bi opet pod datim okolnostima uzeli puške, o zločinima na svim stranama, o njihovim pogledima na Hag i tome ko bi još u njemu trebao biti... Puno ljudi je imalo potrebu da se nako tribine upozna i porazgovara s učesnicima. Slučaj jednog od gledalaca koji je veoma uznemireno i ljuto postavljao pitanja, negodujući pritom, koji je posle tribine prišao učesniku iz BiH i pitao ga kroz suze da li bi mu nekako mogao pomoći da pronađe grob svog sina poginulog u ratu u Bosni i da ga prenese u Srbiju,

veoma potresno govori o potrebi ljudi da o proteklm događajima pričaju.

Narednog dana je urađena anketa po glavnoj ulici u Kragujevcu. Evo nekih izjava:

- *Čuo sam da je tribina održana. Mislim da je s jedne strane to veoma dobro a s druge strane i onako ljudski gledano da treba da se pomirimo jer je dobro i zbog neke ljudske saradnje. Neke stvari treba da se prevaziđu, nikako da se zaborave, ne treba ni da se oprostite, ali ne znam. Mi smo valjda oduvek bili plodno tle za sve. I za započinjanje nekih loših i dobrih stvari. Dobro je to što se kod nas prvo to odigralo. Ne znam da li će ljudi u Hrvatskoj i Bosni imati toliko strpljenja da ovo saslušaju.*
- *Mislim da je to odlična stvar. Ne samo za Kragujevac nego da je potrebno da se realizuje svuda, u svim lokalnim zajednicama. Potrebno je da pre svega učestvuju ljudi koji su prošli strah i teror rata i da se jako puno priča o izmirenju, o budućnosti, o problemima, na jedan normalan parlamentaran način. Ja nisam bila ali sam gledala reportažu na TV Kragujevac posle tribine.*
- *Videla sam najavu i u novinama i na televiziji. Došla bih da nije bila takva vrućina.*
- *Mislim da treba više tribina i više učesnika.*

Rezultati i zaključci

Rad na stvaranju podloge za suočavanje sa sopstvenom odgovornošću u proteklm događajima kod građana/ki Srbije skoro da sigurno podrazumeva jedan veoma dug i bolan proces koji će se u najmanju ruku dešavati decenijama. Projekat "Speaking Tour: Dealing with the Past" predstavlja jedan mali ali u ovom trenutku veoma bitan iskorak u pravcu stvaranja preduslova da se u tom smeru krene. U Srbiji je u poslednjih godinu dana jedva uspeo da se održi par tribina koje su se bavile temama sličnim našim zbog opstrukcija i veoma otežanog uspostavljanja komunikacije sa publikom (u nekim slučajevima čini se, unapred režiranim od strane nekih ekstremističkih grupa). Na ove četiri tribine (osim manjih poteškoća na početku tribine u Kragujevcu) do takvih opstrukcija nije došlo što nam ukazuje da je čitav koncept osmišljen u pravom smeru. I sama situacija u Kragujevcu dovoljno slikovito govori činjenicom da su se aktivisti Udruženja ratnih vojnih invalida iz pozicije ometanja i sprečavanja prebacili u poziciju učešća u razgovoru. Evidentno je bilo da su lične priče učesnika i njihovi doživljaji i pogledi na tadašnja dešavanja popunjene velikom količinom emocija stvorile atmosferu neoptuživanja i otvorenosti za razgovor što je rezultiralo njihovim učešćem u razgovoru. Ovo nam govori o potrebi preispitivanja pristupa koji se sreće kod nekoliko

organizacija u Srbiji koje se ovim pitanjima bave kroz prizmu "prvo čišćenja u svom dvorištu" ili "prvo da Srbi priznaju svoju krivicu", koji nailazi na ogromne poteškoće i prepreke zato što stvara ukopanu poziciju kod učesnika ratova koji čine veliku grupu u Srbiji. Upravo kod učesnika ratova ova tema izaziva posebno veliku pažnju, te je važno pronaći odgovarajući način za pristup radu koji bi postakao i afirmisao njihov proces preispitivanja. Otvaranje priča sa više strana kroz lične poglede više ljudi i kroz njihov kritički osvrt na zajednice iz koje oni dolaze stvara preduslove za isto to kod publike što jeste veoma bitan korak ka otvaranju razgovora o minulim dešavanjima.

Insistiranje na tome da su to ljudi sa svojim imenom i prezimenom i svojim ličnim pričama a ne predstavnici naroda ili zajednica iz kojih dolaze i skoro potpuni uspeh na svim tribinama u tome nam je veoma bitan jer umnogome doprinosi građenju pogleda na one "s druge strane" kao na pojedince. To je jako težak i spor proces ali veoma bitan na putu ka prepoznavanju individualne odgovornosti a ne odgovornosti čitavog naroda u kojoj se narod često gleda kao skup potpuno istih ljudi bilo da ih se svrstava u nasilnike ili žrtve. Takva personalizacija je dobar instrument i put ka svođenju zločina na individualni čin a ne kolektivnu krivicu jednog naroda. Pitanja iz publike

postavljana učesnicima koja su jako često bila započeta pitanjem: Kako ti Adnane (Gordane, Nebojša, Saša) vidiš...? Šta ti misliš...? Ili Šta vi (svima) mislite...? nam jako puno govore o uspehu u tome na tribinama koje smo radili, jer nisu uobličena kao generalizacije koje izjednačuju sve Bošnjake/Hrvate/Srbe.

Situacija u kojoj posetioци/teljke imaju priliku da čuju situacije kroz koje su neki ljudi "s one strane" prošli i mogućnost prepoznavanja neke vrste zajedničke patnje i njeno priznavanje još jedan je korak ka otvaranju mogućnosti razgovora o događajima koji su obeležili ratna dešavanja. Ovo jeste i dobar način za izlazak iz uloge žrtve koja se na prostorima bivše SFRJ dešava i u koju se veliki broj ljudi (dižući kroz institucije i na nivo čitavog naroda) ukopava prepoznajući u drugima nasilnike koje treba kazniti i time postići "zadovoljenje pravde". Na tribinama se često kroz ceo tok izlaganja učesnika i razgovora sa posetioциma/teljkama moglo čuti i to da ta uloga nosi razne opasnosti i da se iz nje mora izaći. Ono što se jasno čulo nekoliko puta od učesnika kroz odgovore na pitanja je da je zločina bilo na svim stranama i da su ih činile sve strane što osvrćući se na gorepomenuti pristup "čišćenja u svom dvorištu" koji trenutno u Srbiji automatski zatvara komunikaciju sa velikim brojem ljudi, zbog osećaja "da smo samo mi krivi", nova postavka za početak razgovora o zločinima počinjenim u ime čitavog naroda i otvaranja prostora za njihovu osudu.

Deo tribine usmeren na pitanje: Kako dalje? uglavnom se bavio pitanjima o tome šta smeta a šta podstiče izgradnju trajnog mira u regionu. Učesnici su se osvrćali na ta pitanja kroz priču o ličnoj odgovornosti svakog/e od nas, potrebama za građanskim aktivizmom i (ne)spremnosti za suočavanje sa ličnom odgovornosti svakog od nas. Izjava jednog od učesnika da ovo ne radi ni zbog kakvih para već da to radi zbog svog sina Marka i njegove budućnosti nam je jedna od tačaka koje bitno utiču na otvaranje razgovora o odgovornosti za sadašnjost i budućnost svakog pojedinca/ke. Utisak je da je pitanje o budućnosti i načinima i

mogućnostima dalje saradnje na prostorima zahvaćenim ratnim zbivanjima veoma zapostavljeno u trenutnim društvenim tokovima Srbije. Uglavnom se ti razgovori svode na težnje za pristupanjem EU i raznim državnim i vojnim savezima zapadne Evrope i SAD-a bez mnogo osvrta na regionalne integracije i izgradnju ako ničeg drugog, barem suživota u regionu Balkana. Čini se da ljudi koji su bili na tribinama bez obzira na one duboko indoktrinirane rečenice u poslednjih 10 (i više) godina da se "ne može izgraditi mir na ovim prostorima" bili veoma zainteresovani da čuju poglede učesnika na budućnost i izvesnost izgradnje trajnog mira. Ta potreba ljudi da o tome slušaju, da čuju viđenja i "druge strane" nam govori da na ovom pitanju treba raditi i širiti ga na što više nivoa.

Naš je zaključak da je na različitim društvenim nivoima i sa različitim društvenim grupama potrebno otvoriti razgovore o pitanjima suočavanja s prošlošću i izgradnji trajnog mira i učešću pojedinca/ke u tom procesu. Taj proces se mora odvijati na izgrađenoj podlozi za razgovor što se kroz razgovore u lokalnoj zajednici sa što više strana uključenih u sukobe i svim društvenim grupama koje je čine postiže. Pristup lokalnoj zajednici kroz ljude koji su "jedni od nas" i koji ne dolaze iz intelektualnih i elitnih krugova može otvoriti sasvim nove dimenzije i pristupe izgradnji trajnog mira i započinjanu procesa razgovora o budućnosti koja nam je jako povezana.

Na tribinama nisu bila retka pitanja o tome ko finansira ove tribine uz komentare da su to oni koji su ovo sve i započeli (pritom se osvrćući na Ameriku i zemlje NATO pakta). Činjenica da je kod ljudi u Srbiji Švajcarska percipirana kao neutralna zemlja i kako smo u nekim razgovorima sa prisutnima čuli "jer nije članica NATO ili bilo kog drugog vojnog saveza a ni Evropske Unije" te samim tim se ne percipira ni bilo kakvim "krivcem" za dešavanja na ovim prostorima, bila nam je od velike koristi u pristupu lokalnoj zajednici i svim grupama koje je čine.

Poteškoće i pouke

U radu na ovom projektu u Srbiji smo se susreli sa raznoraznim malim i većim poteškoćama što je i bilo očekivano s obzirom da se radi o pilot projektu, ne samo po strukturi i pristupu već umnogome i po temama koje smo načeli u sredinama u kojima one predstavljaju neku vrstu tabua. I u samom predlogu projekta napomenuli

smo moguće poteškoće i našu spremnost da se sa njima nosimo.

Poteškoće koje smo očekivali (navedene u projektnom predlogu) su:

- neadekvatna podrška lokalnih medija,
- opstrukcija i sabotaza tribina od strane određenih ekstremnih nacionalističkih grupa,

- lokalne vlasti nespremne na saradnju.

U manjoj ili većoj meri sve očekivane poteškoće su zaista i pojavile. Na evaluaciji celog projekta smo im posvetili posebnu pažnju jer su nam važne za nastavak rada na ovom i sličnim projektima, kako za nas same, tako i za druge koji će se time baviti. Na veći deo poteškoća ćemo se osvrnuti kroz poglavlja u kome obrađujemo pouke i preporuke za dalji rad ali i ovde želimo pobrojati neke pouke koje zaslužuju i posebnu pažnju.

Opšte pouke

- Medijsko prisustvo je proporcionalno naporu koji se uloži u ostvarivanje kontakata i komunikaciju sa novinarima i urednicima. Sama tema je većini medija nedovoljno privlačna zbog odsustva svesti o važnosti izgradnje mira u regionu.
- Veoma je važno uspostaviti saradnju sa Udruženjima boraca i ratnih vojnih invalida. Njihova

Mediji

Medijski interes, posebno lokalnih medija je prevazišao naša prvobitna očekivanja, iako su sa uspešnom medijskom zastupljenošću prve tribine u Indiji, naše ambicije i očekivanja rasli, te stoga postoji i relativno nezadovoljstvo zbog nezainteresovanosti jednog dela medija. I pak svukupno prevladava zadovoljstvo pokrivenošću i u lokalnim medijima i onima koji imaju domet za celu Srbiju, što se prevashodno odnosi na Radio i TV B92, te nedeljnik VREME koji su nas direktno podržali (mada je VREME-nu po dogovoru plaćeno objavljivanje dodatka u njihovom jubilarnom 600-om broju). Dokumentacija u obliku dodatka VREME-nu je izašla i u izdanjima za Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, Hrvatsku i Makedoniju.

Glavne poteškoće

sa kojima smo se susreli u radu sa medijima su:

- Nesenzibilisanost većine medija (ljudi koji u njima rade) za pitanja suočavanja s prošlošću i za kompleksnost i važnost teme.
- Neprepoznavanje sopstvene uloge i odgovornosti (u uređivačkim i izvršnim strukturama) medija za bivša i buduća dešavanja na ovim prostorima niti svoje uloge u izgradnji mira.
- Slaba zainteresovanost medija za temu u smislu profesionalne orijentacije (bilo informativne, senzacionalističke ili samo marketinške).
- Želja da nam dobro naplate ono što ih pitamo da prenesu što može biti povezano s time da smo

podrška umnogome daje kredibilitet za razgovore sa učesnicima ratova koji su često prisutni na tribinama. Učešće nekog od ljudi iz takvih udruženja na tribini daje poseban legitimitet pred lokalnom zajednicom što je, po nama, veoma bitno.

- Lokalne vlasti su dobrim delom nezainteresovane, te putem partnerstva sa lokalnim organizacijama treba uložiti truda u uspostavljanje kontakata, sastanke, lično upućene pozive za prisustvo i sl. Simbolična vrednost podrške lokalnih vlasti je velika.
- Tribine treba strukturisati tako da se njihov veći deo bavi pitanjem: Kako ka trajnom miru? Dobro bi bilo i deo razgovora sa posetiocima/teljicama voditi u odnosu na ovo pitanje. Što jasnije definisati vremensku raspodelu tribine i zbog učesnika i zbog posetilaca na tribini.

mi oni koji su zatražili sastanke snjima i išli kod njih.

- Visoke cene oglasnog prostora u elektronskim i štampanim medijima.
- Slaba motivisanost za razgovor o vrednostima za koje se zalažemo. Situacija koja nam se desila na ulazu u direktorovu kancelariju NTV(Niške Televizije) gde nas je direktor dočekaao sa rečenicom (pre nego što smo stigli da kažemo bilo šta i objasnili šta je to što bi da radimo): "Sve ja to razumem, i slažem se da je to dobro što ćete raditi ali mene interesuje koliko para imate za nas? "!!!
- Često pogrešno prezentovanje ciljeva, naslova, imena organizatora od strane medija nam je činilo jako veliku poteškoću.
- Veoma teško uspostavljanje kontakata sa globalnim medijima (onima koji pokrivaju veću teritoriju u Srbiji).

Pouke

- Potrebno je organizovati što više sastanaka sa lokalnim i globalnim medijima na kojima bi trebalo insistirati na razgovorima o ciljevima projekta, bitnosti učešća medija i njihove odgovornosti u ovom procesu kao i razgovorima o načinu prezentovanja učesnika, organizatora i finansijera projekta. Jedan od načina koji je nama koristio bio je uspostavljanje kontakata pored urednika/ca sa samim novinarima/kama i voditeljima/cama. Ti su nam kontakti olakšali prezentaciju nekih vrednosti na način koji mi smatramo bitnim.

- Problem nedostatka senzibilizacije i interesa, usled neprepoznavanja odgovornosti, nije lako rešiv niti je u potpunosti u našoj moći. Pozivanjem novinara i urednika medija na obrazovne kurseve iz izgradnje mira i nenasilne razrade konflikata, gradi se mreža pojedinaca-ki koji u svojoj sferi uticaja imaju moć da utiču i na javno mnjenje i na svoje kolege, to CNA već čini i dalje će činiti. Sa druge strane čini se važnim da brojni obrazovni kursevi za novinare-ke radi njihove profesionalizacije, često

organizovani ili plaćeni iz inostranstva, ugrade razgradnju predrasuda i izgradnju mira kao elemente svojih obrazovanja, te da isti budu organizovani za grupe iz cele regije bivše SFRJ.

- Zbog velikog broja tribina koje su se u Srbiji (naročito u predizbornom periodu) dešavale evidentan je pad interesovanja za njih pa bi bilo dobro najavljivati ih kao forume u kojima učestvuju i građani ili kao razgovore sa građanima.

Lokalni partneri

Zadovoljstvo saradnjom sa lokalnim partnerima varira od potpunog do tek delimičnog zadovoljstva. Partner iz Indije je npr. samostalno i samoinicijativno učinio čitavu seriju promotivnih aktivnosti (izrada video i radio spota, dokumentacija lepljenja plakata itd) te tehnički savršeno pripremio samu tribinu. Nasuprot tome je, npr. u Nišu, bila serija tehničkih nedostataka u organizaciji tribine, u Novom Pazaru je promocija bila relativno slaba (rezultirajući u slaboj poseti) uprkos prisustvu na lokalnom TV-u što je na molbu švajcarske ambasade upućenu gradonačelnici bilo sprovedeno.

Poteškoće

- Mala zainteresovanost pojedinih partnerskih organizacija za ciljeve i suštinu projekta na kome sarađuju.
- Teško razjašnjavanje uloga i odgovornosti i posle par sastanaka sa lokalnim partnerima.
- Kod nekih vrlo neodgovoran i neprofesionalan odnos prema onome što je dogovoreno na sastanku.
- Delimično nesamostalan odnos prema odlučivanju o stvarima i obavezama za koje su preuzeli odgovornost što otežava koordinaciju iz CNA.
- Malo povratnih informacija o uspešnosti i doživljajima tribine u lokalnoj sredini od strane nekih lokalnih partnera.

Pouke

- Kako bi se pojačao osećaj uključenosti i zainteresovanosti, bilo bi dobro organizovati zajednički dvodnevni sastanak sa svim lokalnim partnerima pre ulaska u partnerstvo gde bi se pričalo o organizacionim obavezama i o ciljevima nastanka projekta kako bi svi imali prilike da utiču na proces i da se ne bi kod lokalnih organizacija stvarao osećaj uključenosti u projekat samo na tehničkom nivou. Iz svake organizacije bi bilo dobro da prisustvuju po dve osobe od kojih će bar jedna kasnije biti zadužena unutar svoje organizacije za koordinisanje dela projekta koji se odnosi na nju kako bi se jasnije prepoznalo ko je za šta odgovoran.

- Da se jasno definiše (formalnim ugovorom) šta je čiji posao u partnerstvu i ko je za šta odgovoran. Pored toga u ugovoru definisati i ono što će se raditi ako se nešto od dogovorenog ne bude ispunilo. Ovim bi se dodatno uticalo na podizanje nivoa odgovornosti za preuzete obaveze, koje ovaj put u nekim slučajevima, nisu dovoljno temeljno odrađene (npr. u Novom Pazaru nisu bili podeljeni svi reklamni leci za tribinu). Ovoga puta je na više sastanaka detaljno pismeno i taksativno utvrđivano šta je čija obaveza i kada se treba sprovesti, ali taj dogovor nije formalizovan potpisima odgovornih.

Učesnici

Kao što je konceptom bilo i predviđeno učesnici tribine su bili sa tri pređašnje ratne strane, srpske, hrvatske i bošnjačke, što se čini suštinskom tačkom koja pitanje odgovornosti ne fokusira samo na jednu stranu. Odluka da sa srpske strane bude osim jednog mobilisanog pripadnika JNA i jedan bivši dobrovoljac i član Udruženja ratnih

vojnih invalida je bila dobra, zato što su predstavljena dva različita pogleda na prošlost. Disbalans među učesnicima je bio prisutan po pitanju sadašnjeg angažmana, jer su dvojica učesnika iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine, sada mirovni aktivisti, što sa učesnicima iz Srbije nije slučaj. Utoliko su iskazi sadašnjih mirovnih aktivista

bili, po našoj proceni, puno samokritičniji uz prihvatanje i suočavanje sa sopstvenom odgovornošću i sa promišljenim pogledima za izgradnju mira, dok sa ostalima to nije bio slučaj. Tako je tek ponuđeno dva pogleda na budućnost i izgradnju mira. Istovremeno, prisustvo bivšeg dobrovoljca srpske vojske je otvorilo mogućnost prihvatanja od strane nacionalistički nastrojene publike, te njihovom otvaranju za slušanje drugih i učešće u samim tribinama. Veza sa Udruženjem ratnih vojnih invalida koji su bili navedeni i kao ko-nosioci projekta je važna i kao poruka upućena bivšim ratnicima da se uključe u izgradnju mira za dobrobit svih građana i građanki regiona. Valja napomenuti da je ta ista veza smanjivala sigurnosne brige organizatora.

Poteškoće

- Nije bilo konceptijski predviđeno da se više radi sa učesnicima na izgradnji sigurnog prostora za komunikaciju i na osnovama rada na izgradnji trajnog mira. To je uticalo i na manjak sigurnog prostora za konstruktivnu kritiku stavova, ponašanja i načina izlaganja. Konkretno organizatori su imali sužen prostor da reaguju na neke iskaze učesnika tribine sa kojima se duboko ne slažu.
- Poteškoća sa pronalaženjem učesnika iz Srbije koji potpuno odgovara konceptu tribina i samog projekta, koji su sada angažovani na izgradnji mira.
- Dosta obaveza koje je učešće u projektu podrazumevalo za učesnike (pripreme tribina, tribine, evaluacije, putovanja) ponekad je predstavljalo problem i za učesnike i za organizatore. Nepoštovanja dogovora vezanih za tribine od strane nekih od učesnika su nam veoma komplikovala raspoređivanje aktivnosti i energije.
- Mnogo veći angažman u medijima učesnika iz Hrvatske i BiH nego učesnika iz Srbije.
- Za učesnike veoma iscrpljujuća gostovanja u mnogim medijima (naročito lokalnim).
- Čest umor učesnika zbog učestalosti tribina (četiri tribine za mesec dana) što smanjuje vreme za rad na procesu i daje malo vremena za refleksiju po povratku kući.
- Preduga izlaganja učesnika u prvom delu tribina zbog emocija i težine koju priča o učešću u ratu nosi.

- Nedolazak jednog od učesnika na tribinu u Kragujevcu zbog bolesti.
- Učesnicima je poteškoću činila i slaba podrška iz sopstvene zajednice da u uvome učestvuju (naročito učesniku iz BiH).

Pouke

- Prvi susret učesnika i organizatora bi trebao biti mnogo ranije pre prve tribine i trebao bi biti jako dobro strukturisan u pravcu upoznavanja i izgradnje sigurnog prostora za razgovore. Posle tog sastanka bi bilo dobro da se dogodi još nekoliko njihovih neformalnih susreta (bar još dva) usmerenih na njihovo međusobno upoznavanje i razgovore o ciljevima projekta i samih tribina. Ovi bi sastanci umnogome doprineli proširenju mogućnosti njihovog učešća u kreiranju celog procesa ali i više prostora za međusobne feedbackove i učesnika i organizatora u cilju razvoja strukture tribine i boljeg pristupa posetiocima i gledaocima tribine.
- Veoma bitnim smatramo i proces međusobnog osnaživanja među učesnicima i rad na stvaranju uslova za takvu vrstu osnaživanja koja podrazumeva senzibilisanost učesnika za davaje feedback-a i rad na izgradnji grupnih odnosa među njima.
- Boravak učesnika i organizatora u gradu u kom se tribina održava bar po jedan dan pre i posle tribine zbog gostovanja u medijima koje obično biva jako iscrpljujuće i kontakata sa lokalnom zajednicom kao i neke vrste "oslušivanja" sredine u kojoj se tribina dešava. U manjim mestima je jako dobro da građani/ke mogu sresti učesnike i na ulici ili kafiću a u većim da ih mogu videti i na televiziji posle tribine u nekoj kontakt emisiji.
- Posle svake tribine bi bilo dobro raditi sadržajnu analizu tribine i njenog toka zajedno sa učesnicima kako bi se lakše mogle praviti promene u sadržaju i vremenskoj raspodeli za izlaganja.
- Za različite sredine se može različito kombinovati i grupa učesnika u odnosu na njihove motivacije, nivo preispitivanja, sadašnje društvene angažmane. Negde to mogu biti oni koji su sada aktivni u civilnim inicijativama i rade na izgradnji mira dok je negde potrebno da bude i ljudi koji nisu u toj vrsti aktivizma i čija su gledišta takođe veoma autentična i prepoznatljiva.

Lokalne vlasti

Podrška lokalnih vlasti je važna ne samo radi organizacije i sigurnosti, već i zato da se odgovorni iz lokalne vlasti uključe i zainteresuju za temu, da

prepoznaju svoj interes (opšti interes) u tome da se u njihovom gradu dešava takav događaj. Do toga je došlo samo u Indiji, dok je u ostalim mestima

podrška bila vrlo formalnog karaktera ili je uopšte nije bilo. Naponi lokalnih partnera se čine ključnim u osiguravanju ove podrške.

Poteškoće

- Jako teško uspostavljanje kontakata sa lokalnim vlastima (osim u Indiji).
- Nezainteresovanost ljudi iz lokalnih vlasti za tribine i njihovo nepojavljivanje na njima (osim u Indiji).
- Podrška svedena na davanje opštinske sale na korišćenje i ponegde u dobijanju prostora na

lokalnim medijima čiji je osnivač Opština (u N. Pazaru).

Pouka

- Organizovati susrete (sastanke) sa lokalnim vlastima uz prisustvo lokalnih partnera, pre početka projekta i donošenja odluka u kojim će se gradovima tribine dešavati kako bi se stvorila jasnija slika o tome kakvu i koliku podršku možemo da očekujemo.

Posetioci/teljke tribina

Publika je na svim tribinama imala priliku za postavljanje pitanja i iznošenje svojih komentara, što direktno, što putem pisanih poruka koje su sakupljane. Posetioci su bili razne starosne dobi i profila, sa tim da je primećeno često prisustvo izbeglica iz Bosne i Hrvatske, te ljudi koji su učestvovali u ratovima. Ovakva raznovrsnost publike nas raduje jer upućuje na to da je informacija o događaju prodrla do "običnih" ljudi i da oni imaju interesa za ovu temu, što je vrlo ohrabrujuće.

Poteškoće

- Pokušaj sprečavanja tribine od strane RVI u Kragujevcu. Organizovanom pokušaju lokalne kancelarije RVI da okupi brojno članstvo i spreči tribinu, se odazvalo tek nekoliko ljudi. Intervencijom policije, omogućen je početak

tribine, a okupljeni članovi RVI-a su se aktivno priključili tribini, slušajući i postavljajući pitanja.

- Potreba da se traga za krivcima, uglavnom u teorijama zavere svetskih moćnika i česta uloga žrtve koja se prepoznaje samo u sopstvenoj strani.
- Veoma emotivni izlivi iz publike su ponekad nosili u sebi nejasnost u postavljenim pitanjima ili izrečenim stavovima.
- Jako mnogo pitanja na nekim od tribina činilo je poteškoću.
- Nekoliko dobacivanja iz publike i kratka prekidanja tribina u Nišu i Kragujevcu.
- Slabiji odziv ljudi u N. Pazaru.
- Osećaj učesnika ratova iz publike da imaju veća prava da o tome pričaju i da to komentarišu od onih koji u ratu nisu učestvovali.

Koordinacija projekta

Zadovoljni smo postignutim, uključujući i samu koordinaciju projekta. Zbog probnog karaktera projekta u planiranju smo potcenili obim neophodnog angažmana, te je došlo do propterećenosti ljudi koji su projekat koordinirali. Na primeru medijskog prisustva (vidi **Aneks o medijima**) se ipak vidi da je učinjeno više nego što je planirano i očekivano, što je bilo moguće jedino predanim radom i podrškom brojnih drugih članova CNA tima koji su pružili podršku organizaciji projekta, pored svojih drugih obaveza na tekućim projektima (treninzima).

Deo poteškoća i pouka u vezi koordinacije projekta pomenut je već u prethodnim odeljcima, a dodatne poteškoće i pouke su bile sledeće:

Poteškoće

- Veoma kompresovan raspored obaveza u redovnim aktivnostima svih članova CNA tima u ovoj godini a samim tim i u toku projekta "Speaking Tour: Dealing with the Past".
- Jako mnogo putovanja (po nekoliko puta u svaki od gradova) što iziskuje jako puno vremena i resursa.
- Jedan od učesnika tribina je iz CNA tima. Njegova dupla uloga (učestvuje u koordinaciji a i u samim tribinama) mu je činila poteškoću.
- Ovo je prvi veći javni iskorak CNA (i medijski i politički) a jačina tog "vatrenog krštenja" ponekad nam se činila povelika.
- Poteškoće vezane za prezentovanje široj javnosti vrednosti koje zastupamo tj. načina na koje ih prezentujemo i koje izraze i reči upotrebljavamo.

- Brz ritam zbivanja je uticao na oslabljeno međusobno informisanje osoba iz tima uključenih u projekat.
- U nekim trenucima slaba raspodela obaveza i odgovornosti i podrazumevanje da će neko nešto obaviti.
- Velika količina "usputnih" obaveza i "nevidljivih" poslova.
- Ponekad zapostavljanje uredskih obaveza zbog potpunog angažmana nekih članova/ica tima.

Pouke

- Da dve osobe koje koordinišu projekat idu zajedno na sastanke (sa lokalnim partnerima, lokalnim vlastima, medijima...) a da pritom jedna osoba vodi računa o logistici (dogovorima o njoj) a druga o sadržajnoj priči. Ovakva bi raspodela doprinela smanjenju mogućnosti da se nešto bitno propusti u razgovorima što se lako dešava kad se te dve stavke prepliću.
- Napraviti listu stvari koja treba da se uradi i u pripremama i u vezi samih tribina kao i detaljan radni plan da bi se mogla predvideti "uska grla" u radu i dobro isplanirati uključanje drugih ljudi iz tima da bi se zastoji sprečili.
- Predvideti redovne interne sastanke osoba koje su organizaciono uključene u projekat radi razmene informacija i planiranja daljih koraka. Pored toga ostaviti i mogućnost sastanaka i konsultacija "po potrebi".
- Osobe koje koordinišu projekat ne bi trebale da budu angažovane na drugim aktivnostima zbog zahtevnosti angažmana na ovom projektu što je u

stvari i u direktnoj zavisnosti od tempa tribina (i vremenskog plana celog projekta).

Posebna poteškoća

- Još jedna poteškoća koju mislimo da treba pomenuti je događaj na tribini u Kragujevcu. Naime dopisnici agencije BETA iz Kragujevca se nije dopalo što Katarina Katanić vodi ove tribine po Srbiji i zbog toga je uložila javni protest organizatorima i demonstrativno napustila salu. Iz pisma koje smo od nje dobili posle tribine saznali smo da je glavni razlog protesta taj što je Katarina radila kao urednica na jednoj od lokalnih televizija u Kragujevcu koja je bila pod kontrolom Socijalističke Partije Srbije i pre i posle promena koje su se desile u oktobru 2000.godine. Posle našeg razgovora s Katarinom o ovome i dalje stojimo iza svoje odluke koju smo doneli na početku ovog projekta o njenom angažmanu jer smatramo da svako ima pravo na preispitivanje i priliku da se suoči sa nečim što je pre radio i time otvori sebi nove mogućnosti. Jedna od vrednosti s kojom želimo živeti je i davanje mogućnosti i šanse za promenu svakome ko je zatraži i odbijamo da vrednujemo ljude po prošlosti ili članstvu u političkoj partiji. U Katarinu imamo veliko poverenje čemu doprinosi i njena transparentnost u razgovorima s nama a i sama činjenica da je učesnica ovogodišnjeg Treninga za Trenere/ice na kome je svrstavamo u grupu učesnika/ca sa najvećim kapacitetima za rad na polju izgradnje mira i suočavanja sa prošlošću na našim prostorima.

Preporuke za nastavak projekta

Nastavak rada na ovom projektu nama podrazumeva još mnogo priprema, promišljanja, analiza, istraživačkih putovanja. Sigurni smo da ga treba dalje razvijati i oplemenjivati i da mi u tome želimo učestvovati. Svjesni smo angažmana koji to podrazumeva i kapaciteta naše organizacije koji bi se morali upotrebiti ali rezultati do kojih smo došli posle pilot faze jasno ukazuju da je ovo jedan sasvim nov pristup izgradnji mira koji možda prvi put otvara prostor da se neke za naše zajednice veoma bitne (u ovom trenutku i političkoistorijskom kontekstu) teme pokrenu i da se od toga ne sme odustati. Vidimo i svoju odgovornost da dalje radimo i sarađujemo na ovome zbog jako malih kapaciteta od kojih bi se na ovim prostorima to moglo očekivati.

Na našoj evaluaciji smo dobar deo vremena upotrebili za pogled unapred a u ovom odeljku

dajemo kraći pregled o stvarima koje su razgovarane i predložene.

Polazeći iz različitosti koje na prostoru bivše SFRJ možemo prepoznati u svakom mestu, posebno onih vezanih za ratna dejstva i učestvovanje u njima (u bilo kojoj od uloga) jasno ukazujemo na potrebu za vrlo različitim pristupom u različitim državama, regijama pa i mestima u kojima je na ovom polju potrebno raditi (ako uopšte ima onih u kojima to nije potrebno). Zbog toga dajemo predloge za svaku regiju u kojoj bi mi da na ovome radimo (bilo u partnerstvu, saradnji ili koordinaciji) ponaosob:

Srbija i Crna Gora

Jasna potreba koju čujemo još od prve tribine je da se na ovome u Srbiji radi još intenzivnije i

učestalije. Mnogobrojna interesovanja iz različitih gradova i pozivanja na lokalne saradnje nam o tome govore. Konstruktivnija klima za razgovore stvorena pristupom kroz lične priče umnogome nam je motivacija da nastavimo da ovaj projekat radimo u Srbiji.

Crna Gora nam je bila u planu i za pilot fazu ali smo od nje odustali zbog nedostatka kapaciteta u tom trenutku.

Pristup primenjen u ove četiri tribine smatramo primenljivim u daljem radu na prostoru Srbije i C.Gore. Izmene koje bi trebao pretrpeti u prilagođavanju za C.Goru skoro da su zanemarljive imajući u vidu to da su u skoro svim ratnim dejstvima te dve republike učestvovala zajedno. Na evaluaciji je formirana radna grupa sastavljena od članova beogradskog ureda koja ima zadatak da do 1.1.2003. godine istraži mogućnosti i iz njih proizvede predlog za nastavak projekta na teritoriji Srbije i C.Gore. Predlog treba da sadrži preporuke sa obrazloženjima i to: U kojim se mestima i u kojoj meri tribine mogu odvijati? U partnerstvu sa kojim organizacijama/osobama? Kakva bi trebala da bude struktura grupe učesnika? Kakva je medijska slika? Koliki su kapaciteti potrebni za sprovedbu i da pripremi predlog akcionog i vremenskog plana za jedinstven projekat za ove dve regije.

Hrvatska

U Hrvatskoj će se na projektu raditi u partnerstvu sa Centrom za Mirovne Studije (CMS) iz Zagreba, jednoj od retkih organizacija sa ovih prostora sa kojom smatramo da delimo mnoge vrednosti za koje se zalažemo i koja već godinama radi na izgradnji mira na prostorima bivše SFRJ i sa kojom imamo jako dobru saradnju i međusobnu podršku.

Na osnovu dosad obavljenih razgovora između CNA i CMS dogovoreno je da će do 1.7.2002. u CMS-u u Zagrebu biti napisan predlog projekta za rad na teritoriji Hrvatske koji će zatim biti poslat na feedback u CNA, posle čega bi se trebao desiti sastanak u Sarajevu na kome će se dogovarati o detaljima, modulima učešća i podeli odgovornosti naše dve organizacije. Veoma nam je bitno da se lokalna organizacija kao što je CMS partnerski uključi u rad na ovom projektu i zbog kredibiliteta za rad u Hrvatskoj s čim bi CNA imao problem kao organizacija koja ima urede u Srbiji i BiH. Ukoliko se možemo osloniti i na predloge pristupa koje od CMS možemo dobiti imajući u vidu njegove aktivnosti po čitavoj Hrvatskoj na podršci i osnaživanju lokalne zajednice i lokalnih inicijativa.

Bosna i Hercegovina

Naš je zaključak da je najspecifičnije i najosetljivije područje na kome želimo sprovesti projekat Suočavanja s Prošlošću upravo Bosna i Hercegovina zbog ogromnog broja specifičnosti i faktora na koje se mora obratiti pažnja. Neke osnovne specifičnosti koje želimo napomenuti su:

- Skoro da nema prostora na kome nije bilo ratnih dejstava.
- U različitim mestima (koja ponekad razdvaja samo par kilometara) su različite vojske bile u sukobu (postojanje nekoliko vojnih formacija koje su negde sarađivale protiv nekih drugih a negde bile u direktnom sukobu ili su se pak te uloge smenjivale).
- Veoma različit pristup za Republiku Srpsku i Federaciju BiH (koja u sebi takođe ima dva ustavotvorna naroda na jasno podeljenim teritorijama koja su takođe međusobno ratovala).
- Praktično nema ljudi kojih se rat ne tiče i koji nisu pogođeni njegovim dejstvima (na vrlo različite načine).
- Veoma sveže traume iz rata i veoma prepoznatljiva uloga žrtve, izražena kod svih, a naročito kod bošnjačkog stanovništva.
- Opasnosti koje nosi bilo kakvo otvaranje razgovora o ratnim dešavanjima zbog potrebe ljudi za analizom toga ko je prvi počeo i ko je kriv za rat?
- Potreba da se različito kombinuju učesnici tribina prema mestu u kom se tribina ostvaruje.
- Jako malo potencijalnih lokalnih partnera koji se slažu da na ovome treba raditi sada zbog nespremnosti za konfrontiranje sa lokalnom zajednicom iz koje dolaze i koja još uvek veoma napeto reaguje na bilo kakve korake po pitanju pomirenja ili izgradnje trajnog mira.
- Prisustvo međunarodnih vojnih trupa pod NATO komandom, medijski predstavljenih kao uslov i garant mira u BiH.
- Fokus tribine bi morao biti više usmeren na motivaciju učesnika rata i put ka izgradnji trajnog mira a nikako na analizi ratnih zbivanja i navođenju nekih podataka o konkretnim događajima kojima većina već mnogo toga zna i čije spominjanje ne može izazvati veliko interesovanje javnosti.
- Naglasak bi trebao biti na tome "šta sada? Kako dalje?".
- Mora se uspostaviti jak kontakt sa udruženjima RVI zbog pristupa ljudima koji su učestvovali u ratu kojih je jako mnogo.
- Možda u nekim gradovima raditi u formi foruma na TV a ne u sali zbog lakšeg pristupa i/ili iz sigurnosnih razloga.

Mnogi drugi faktori nam se otvaraju kada razmišljamo o radu u BiH i efektima koje možemo postići. Zasad je oformljena radna grupa u

sarajevskom uredu koja će se baviti istraživanjem i promišljanjem o svim ovim (i mnogim drugim) bitnim odrednicama i imati zadatak da do 1.1.2003. iznese predlog u kojim mestima, na koji način, s kojim učesnicima, koliko često bi se tribine mogle odvijati uključujući i predlog vremenskog i akcionog plana i pristupa koji se mogu primenjivati.

O pronalaženju grupe učesnika

S obzirom na veoma velike i različite potrebe za učesnicima tribina koje će se po svemu sudeći u narednom periodu održavati čini se jako često i u isto vreme na različitim mestima pojavio se predlog za formiranjem jedne veće grupe potencijalnih

učesnika. Grupa bi se sastojala od po nekoliko učesnika ratova iz svake od vojski uključenih u ratove na ovim prostorima a koji bi dolazili i iz različitih društvenih konteksta unutar svojih zajednica te stoga i sa različitim (ne)motivacijama za učešće u ratu koju su sa sobom nosili. Formiranje jedne takve grupe i podrazumevao bi i rad s njom na komunikaciji, identitetima, predrasudama, diskriminaciji, što bi se dalo raditi kroz neku vrstu internog bazičnog treninga (bar sedmodnevnog) o razradi konflikata, izgradnji mira, građanskom aktivizmu i drugim temama bitnim za pristup lokalnoj zajednici. Iz tako nastale grupe bi se po potrebi mogle formirati različite ekipe za učestvovanje na različitim mestima i u isto vreme.

Zahvaljujemo se svima koji su podržali
CENTAR ZA NENASILNU AKCIJU
finansijski ili svojim angažovanjem koje je omogućilo ovaj projekat i pomoglo da se osigura njegova
primena kao i svima onima koji su bili sa nama u svojim mislima.

POSEBNO HVALA:

Adnan Hasanbegović, Gordan Bodog, Nebojša Jovanović, Saša Dujović
Auswärtiges Amt - German Federal Ministry of Foreign Affairs
Berghof Stiftung & Berghof Research Institute for Creative Conflict Management
Cara Gibney
Celia McKeon
Centar za mirovne studije Zagreb
Committee for Conflict Transformation
Conciliation Resources
Deutsche Friedensgesellschaft Vereinigte Kriegsgegner - DFG VK Bielefeld
Dokumentacioni centar "Ratovi 1991-99"
Dragan Kocić i ekipa of CITY Radio, Niš
Goran Božićević
Internationale Ärzte zur Verhütung des Atomkrieges - IPPNW Deutschland
Iva Zenzerović
Jasna Janković Sarčević i ekipa KATARZA B92
Lokalne vlasti u Indiji, Nišu, Novom Pazaru i Kragujevcu
Martina Fischer
Menschenrechtsreferat des Diakonischen Werkes
Natascha Zupan
NGO Millennium, Kragujevac
Nina Vukosavljević
Omladinski kulturni klub Indija
Protecta, Niš
Quaker Hilfe
Quaker Peace and Social Witness London
Roland Salvisberg
Swiss Federal Department of Foreign Affairs
Uno Stiftung
Urban-in, Novi Pazar
VREME
All training participants

CNA veoma pozdravlja povratne informacije, sugestije, pitanja i
kritike u vezi sa ovim izveštajem i našim radim uopšte.
Vaša razmišljanja su nam od pomoći!
Hvala vam.

Ovaj izveštaj može se slobodno distribuirati uz znanje izvora.
© CNA